

ALTINCI ÇAĞIRIŞ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MİLLİ MƏCLİSİNİN
IV SESSİYASI İCLASININ

PROTOKOLU № 44

Milli Məclisin iclas salonu.
30 dekabr 2020-ci il.

İclasa Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin
Sədri Sahibə Qafarova sədrlik etmişdir.

İclasda Milli Məclisin 106 deputatı iştirak etmişdir.

Qeydiyyat	(saat 11.08 dəq.)
İştirak edir	88
Yetərsay	83

İclasa dəvət olunmuşlar:

Bahar Muradova, Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri.

Taliyə İbrahimova, Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin Hüquq şöbəsinin müdiri.

Səbinə Manafova, Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin Beynəlxalq şöbəsinin müdiri.

Fərid Ədilov, Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi sədrinin köməkçisi.

Teymur Məmmədov, Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin mətbuat katibi.

İclasın gündəliyinə aşağıdakı məsələlər daxil idi:

1. “Müflisləşmə və iflas haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

2. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (üçüncü oxunuş).

3. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (üçüncü oxunuş).

4. “Dövlət borcu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

5. Azərbaycan Respublikasının Əfqanıstan İslam Respublikasında (Kabil şəhərində) Səfirliyinin təsis edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə.

6. Gender bərabərliyinin təmin edilməsinə nəzarəti həyata keçirən icra hakimiyyəti orqanının illik məlumatı haqqında.

7. Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü münasibəti ilə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Müraciətinin təsdiq edilməsi haqqında.

Qeyd. 2020-ci ilin mart ayında Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı COVID-19 koronavirusunun törətdiyi yoluxucu

xəstəliyi pandemiya elan etmişdir. Bu pandemiyaya qarşı ölkəmizdə həyata keçirilən tədbirlərlə əlaqədar Milli Məclisin 21 deputatı plenar iclas salonunun lojasında ayləşdiyinə görə əl qaldırmaqla səs vermişdir.

Aşağıdakı məsələlər müzakirə edilmişdir:

Gündəlik haqqında.

Çıxış etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Gündəlik qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 11.09 dəq.)

Lehinə 89

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 1

İştirak edir 90

Nəticə: Qəbul edildi

1. “Müflisləşmə və iflas haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Əli Məsimli

Təklif: Qanun qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 11.11 dəq.)

Lehinə 94

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 1

İştirak edir 95

Nəticə: Qəbul edildi

2. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişdir: Sahibə Qafarova

Təklif: Qanun qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 11.12 dəq.)

Lehinə 93

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 1

İştirak edir 94

Nəticə: Qəbul edildi

3. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Tahir Mirkişili

Təklif: Qanun qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 11.13 dəq.)

Lehinə 95

Əleyhinə 1

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 96

Nəticə: Qəbul edildi

4. “Dövlət borcu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (üçüncü oxunuş).

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Tahir Mirkişili

Təklif: Qanun qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 11.14 dəq.)

Lehinə 99

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 1

İştirak edir 100

Nəticə: Qəbul edildi

5. Azərbaycan Respublikasının Əfqanıstan İslam Respublikasında (Kabil şəhərində) Səfirliyinin təsis edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Səməd Seyidov, Siyavuş Novruzov, Fəzail Ağamalı, Qüdrət Həsənquliyev, Aydın Mirzəzadə, Musa Qasımlı, Aqil Abbas, Mələhət İbrahimqızı

Təklif: Qanun qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 11.46 dəq.)

Lehinə 102

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 102

Nəticə: Qəbul edildi

6. Gender bərabərliyinin təmin edilməsinə nəzarəti həyata keçirən icra hakimiyyəti orqanının illik məlumatı haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Bahar Muradova,

Hicran Hüseynova, Siyavuş Novruzov, Mələhət İbrahim-qızı, Nurlan Həsənov, Razi Nurullayev, Fəzail İbrahimli, Qüdrət Həsənquliyev, Etibar Əliyev, Fəzail Ağamalı, Adil Əliyev, Zahid Oruc

Təklif: Qərar qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 13.23 dəq.)
Lehinə	101
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	101
Nəticə: Qəbul edildi	

7. Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü münasibəti ilə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Müraciətinin təsdiq edilməsi haqqında.

Çıxış etmişlər: Sahibə Qafarova, Elnur Allahverdiyev

Təklif: Qərar qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 13.31 dəq.)
Lehinə	100
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	100
Nəticə: Qəbul edildi	

**Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin Sədri**

Sahibə Qafarova

MİLLİ MƏCLİSİN İCLASI

30 dekabr 2020-ci il. Saat 11.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri
Sahibə Qafarova sədrlik edir

Sədrlik edən. Xoş gördük, hörmətli deputatlar, hörmətli media nümayəndələri! Hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, qeydiyyatdan keçəsiniz.

Qeydiyyat	(saat 11.08 dəq.)
İştirak edir	69
Yetərsay	83

Şakir müəllim.

Ş.Şabanov, *Milli Məclis Aparatının Milli Məclisin, komitələrin və komissiyaların işinin təşkili şöbəsi müdirinin müavini.*

Qeydiyyatdan 19 nəfər keçib.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Yetərsay var. İclasa başlaya bilərik. Hörmətli həmkarlar, gündəlik sizə paylanıb. Bu gün 7 məsələ müzakirə olunacaq. Xahiş edirəm, gündəliyə münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 11.09 dəq.)
Lehinə	71
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	72
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 18 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Yetərsay var. Gündəliyi-miz qəbul edildi.

Mən hörmətli Bahar xanımı salamlayıram. Çox üzr istə-yirəm, görmədim. Sizin işçiləriniz də buradadır. Xoş gəl-misiniz.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin ilk 4 məsələsi üçüncü oxunuşda olan qanun layihələridir. Gündəliyin 1-ci və 2-ci məsələləri mahiyyətcə bir-birinə bağlıdır. 1-ci məsələ “Müflisləşmə və iflas haqqında” Qanunda dəyişiklik edil-məsi barədə qanun layihəsidir, 2-ci məsələ isə Vergi Mə-cəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında qanun layihəsidir. Etiraz etmirsinizsə, mən İqtisadi siyasət, sənaye və sahib-karlıq komitəsi sədrinin müavini hörmətli Əli müəllim Məsimlidən hər iki layihə haqqında ümumi məlumat verməsini xahiş edirəm. Əli müəllim, buyurun.

Ə.Məsimli, *Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsi sədrinin müavini.*

Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Qeyd elədiyiniz kimi, gündəliyə daxil olan 1-ci və 2-ci məsələlər eyni mahiyyətli məsələlərdir. “Müflisləşmə və iflas haqqında” Qanunda, habelə Vergi Məcəlləsində dəyişikliklər barədə qanun layihələrinin birinci və ikinci oxunuşları zamanı məsələnin

mahiyyəti barədə geniş, müfəssəl məlumat vermişdik. Birinci və ikinci oxunuşlar zamanı bizim komitəyə heç bir irad və təklif daxil olmadığına görə deputat həmkarlarımdan bu layihələrə üçüncü oxunuşda da səs vermələrini xahiş edirəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Əli müəllim. Hörmətli həmkarlar, qanun layihələri ilə bağlı kimin sualı və ya sözü var?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Yoxdur. Təşəkkür edirəm. O zaman mən qanun layihələrini bir-bir səsə qoyacağam. Xahiş edirəm, “Müflisləşmə və iflas haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsinin üçüncü oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 11.11 dəq.)
Lehinə	75
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	76
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 19 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Qanun layihəsi üçüncü oxunuşda qəbul edildi.

İndi isə, hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsinin üçüncü oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 11.12 dəq.)
Lehinə	74

Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	75
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, buyurun.

Ş.Şabanov. Lehinə 19 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Qanun layihəsi üçüncü oxunuşda qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, növbəti məsələyə keçirik. 3-cü məsələ Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir. Qanun layihəsi ilə bağlı mən Tahir Mirkişiliyə söz verirəm. Tahir müəllim, buyurun.

T.Mirkişili, *Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri.*

Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Hörmətli həmkarlar, qanuna ediləcək dəyişiklik Vergi Məcəlləsinin “Vergidən azad olma” maddəsinə iki yeni maddənin əlavə olunması ilə bağlıdır. Biz layihəni ikinci oxunuşda ətraflı təqdim etdiyimizdən, eyni zamanda, keçən müddət ərzində qanunun mətnini dəyişəcək hər hansı bir təklif daxil olmadığından mətni olduğu kimi səsə qoymağınızı sizdən xahiş edərdim.

Sədrlik edən. Sağ olun, Tahir müəllim. Hörmətli həmkarlar, kiminsə sözü və ya sualı var?

Yerdən. *(Eşidilmir.)*

Sədrlik edən. Yoxdur. Təşəkkür edirəm. İndi isə, xahiş edirəm, qanun layihəsinin üçüncü oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirin.

Əleyhinə	1
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	76
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Qanun layihəsi üçüncü oxunuşda qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, 4-cü məsələ “Dövlət borcu haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsidir, üçüncü oxunuşdur. Tahir müəllim, mən yenə də Sizə söz verirəm. Tahir müəllim, buyurun.

T.Mirkişili. Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Hörmətli həmkarlar! Bu qanun layihəsi də Təminat Fondu ilə dövlət büdcəsi arasında qarşılıqlı köçürmələrin mexanizmini özündə əks etdirir. Hörmətli Sədr, ikinci oxunuş zamanı baş verən müzakirələr qanunun mətnində hər hansı bir dəyişikliyə səbəb olmadığından qanun layihəsini olduğu kimi səsə qoymağınızı Sizdən xahiş edərdim.

Sədrlik edən. Sağ olun, Tahir müəllim. Hörmətli həmkarlar, kimin sözü və ya sualı var?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Heç kimin sözü yoxdur. Xahiş edirəm, dəyişiklik edilməsi barədə qanun layihəsinin üçüncü oxunuşda qəbul edilməsinə münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 11.14 dəq.)
Lehinə	79
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	1

Şakir müəllim, vəziyyət necədir?

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Qanun layihəsi üçüncü oxunuşda qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, gündəliyin 5-ci məsələsi Azərbaycan Respublikasının Əfqanıstan İslam Respublikasında (Kabil şəhərində) səfirliyinin təsis edilməsi haqqında qanun layihəsidir. Qeyd edirəm ki, “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Konstitusiya Qanununa uyğun olaraq, qanun layihəsi bir oxunuşda qəbul ediləcək. Məsələyə dair məlumat vermək üçün mən Beynəlxalq münasibətlər və parlamentlərarası əlaqələr komitəsinin sədri hörmətli Səməd Seyidova söz verirəm. Səməd müəllim, buyurun.

S.Seyidov, *Milli Məclisin Beynəlxalq münasibətlər və parlamentlərarası əlaqələr komitəsinin sədri.*

Çox sağ olun, xanım Sədr. Hörmətli millət vəkilləri, bu, olduqca vacib, əhəmiyyətli və cənab Prezident tərəfindən parlamentimizə vaxtında göndərilən bir qanun layihəsi kimi qiymətləndirilməlidir. Bir neçə gün bundan öncə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti hörmətli İlham müəllim Əfqanıstanın Azərbaycanda yeni təyin olunmuş səfirini qəbul etdi. Bu görüşdə cənab Prezident bir çox məsələ ətrafında fikirlərini konkret olaraq səfirə təqdim etmişdir. O fikirlər içərisində Əfqanıstanın bizim üçün nə dərəcədə əhəmiyyətli olduğunu sübut edən bir cümlə var. Mən bu gün o cümləni sizin diqqətinizə çatdırmaq istərdim. “Qardaş Əfqanıstan xalqına hər zaman, danışıqlar və işğal dövründə, müharibə zamanı və müharibədən sonra qələbəmizi qeyd etdiyimiz vaxtda

yanımızda olmağına, bizi dəstəklədiyinə görə minnətdarlığımızı bildiririk”. Biz bir xalq olaraq bu sözlərə, kəlmələrə, əlbəttə ki, qoşuluruq.

Bu gün Əfqanıstanla əlaqələrimiz, doğrudan da, həddindən artıq vacib və əhəmiyyətlidir. “ASAN” xidmət, yeni nəqliyyat marşrutlarımız, təhlükəsizlik nöqtəyi-nəzərindən orada əsgərlərimizin sayının artırılması, beynəlxalq səviyyədə əlaqələrimiz və İslam dünyası ilə möhkəm əlaqələrimizin qurulması – hamısı həddindən artıq aktual, vacib və strateji əhəmiyyət kəsb edən qanun layihəsində özünü büruzə verir.

Hörmətli millət vəkilləri, dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü, yeni il, yeni siyasət ərəfəsində belə bir səfirləyin açılması Azərbaycanın milli maraqlarına tam uyğundur. Ona görə buna səs verməyinizi sizdən xahiş edirəm. Sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Səməd müəllim. Çıxış eləmək istəyənlər var. Siyavuş Novruzov. Buyurun, Siyavuş müəllim. Sadəcə, bir şeyi xahiş edirəm, 10 dəqiqə deyil, 5 dəqiqə olsun. Etirazınız yoxdur ki?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Yoxdur. Siyavuş müəllim, buyurun.

S.Novruzov. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar! Səməd müəllimə təşəkkürümü bildirirəm. Ən başlıcası, Prezidentimizə təşəkkürümü bildirirəm ki, bu vacib məsələnin həll olunması, belə bir səfirləyin açılması ilə əlaqədar qanunvericilik təşəbbüsü irəli sürübdür. Mənim bir təklifim var. Əgər orada yoxdursa, biz paralel olaraq Əfqanıstanla bir dostluq qrupu da yaratmalıyıq. Mən çox böyük məmnuniyyətlə o parlamentlərarası dostluq qrupuna da rəhbərlik edərdəm.

Hörmətli Sahibə xanım, Əfqanıstanla bağlı qeyd etmək

istərdim ki, doğrudan da, Əfqanıstan ayrı-ayrı tədbirlərdə, bu 44 günlük Vətən Müharibəsində Azərbaycanı həmişə ciddi şəkildə dəstəkləyibdir. Azərbaycana mənəvi, siyasi dəstək göstərib. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü həmişə tanıyıbdır. Ona görə də biz orada səfirləyi mütləq açmalıyıq.

İkinci məsələ. Həmrəylik günü olduğuna görə bir çox məsələyə toxunmaq istəmirəm. Amma gərək həmrəylikdə hamı həmrəy olsun. Bu həmrəylik günü elan olunub ki, dünyada, Azərbaycanda yaşayan bütün azərbaycanlılar həmrəy olsun. Əfsuslar olsun ki, bəzi qüvvələr nəinki həmrəy olmur, əksinə, Azərbaycanın haqq işinə, apardığı 44 günlük Vətən Müharibəsinə, noyabrın 10-da imzalanmış protokola kölgə salmağa, düzgün informasiya verməyərək əhalini çaşdırmağa çalışırlar. Biz 30 ildən artıq arzu eləmişik ki, işğal altında olan ərazilərimiz azad olunsun. Bəzi partiya sədrləri var, Məclisə layiq olmadığına görə adlarını da çəkmirəm, yanlış informasiya verməyə başlayıblar ki, Şuşa əhalisi Şuşaya qayıtmaq istəmir, qorxur. Şuşa əhalisi hamısı hazır vəziyyətdədir. İnsanlar göz yaşını tökür ki, biz işğaldan azad olunmuş ərazilərimizə nə vaxt qayıdacağıq. Orada onların təhlükəsizliyi təmin olunacaq.

İki gün bundan qabaq Dövlət Təhlükəsizliyi Xidməti, ayrı-ayrı strukturlar orada qərargahlarını yaratdılar, televiziya kanalları artıq yayımlanır. İnsanları bu qədər aldatmaq olarmı? Bu qədər yalan danışmaq olarmı? Bir dəfə də tapança, tüfəng, avtomat tutmayan, hərbi xidmətdə olmayan adamlar belə şeylərdən danışır.

Ayrı-ayrı qüvvələr Türkiyənin sülhməramlı proseslərdə iştirak etməsinə maneçilik törədirlər. Azərbaycanla Türkiyə qardaşdır. Biz Türkiyənin nə qədər yaxın qardaş olduğunu, Azərbaycana dəstəyini gördük. Elə gün olmadı

ki, Türkiyə Prezidenti Azərbaycan Prezidentinə zəng eləməsin. Bu Vətən Müharibəsi dövründə Azərbaycan hər gün xarici işlər nazirinin, müdafiə nazirinin diqqət mərkəzində idi. Bu yalan informasiyanı insanlara niyə çatdırırsınız? Əgər dəqiq bir informasiyan varsa, düzgün, əməlisaleh adamsansa, cənab Prezidentə, Ali Baş Komandana, Müdafiə Nazirliyinə, Milli Təhlükəsizlik Xidmətinə yazılı şəkildə göndər. Amerika internet kanallarında, Osmanqızının kanalında çıxıb xalqı çaşdıraraq, düzgün olmayan informasiyanı hansı əsasla verirsən? Həmrəylik günü olsa da, gərək bunları deyək.

Əlavə 1 dəqiqə xahiş edəcəyəm.

Çıxış edib parlamentə irad tutur. Parlament üzvləri gecə-gündüz bütün televiziya kanallarında çıxış edib. İctimaiyyət bizim buradakı çıxışlarımızı haradan oxuyur? Televiziya kanallarına baxır, mətbuatdan oxuyur. Biz burada – qapalı yerdə müzakirə apararaq, heç yerə də məlumat verməyək? Parlament fəaliyyətini ictimaiyyətin qarşısına çıxaraq həyata keçirir. Xalqa, millətə, dövlətə dəstəyini bununla göstərir.

Bir termin atıblar ortaya. AXC–Müsavat hakimiyyətinin əsas cəhətlərindən biri rus ordusunu Azərbaycandan çıxarması idi. Yaxşı, Şərqi Avropadan da rus ordusunu Elçibəy hakimiyyəti çıxardı? Ukraynadan da rus ordusunu AXC–Müsavat hakimiyyəti çıxardı? Qara dənizdəki bazaları da Rusiyanın əlindən aldılar. O ölkələr – Ermənistan, Tacikistan, Qazaxıstan Baykonurun mühafizəsi üçün özləri xahiş elədilər. Baltikayarı ölkələrdən rus ordusunu Elçibəy hakimiyyəti çıxardı? Ölkələr müstəqilliklərini elan etdilər. Heç kəs rus əsgərini başqa ölkə ərazisinə göndərmirdi. Havadan adam tapıb bura qoyacaqdılar?

Yalan informasiyalarla insanları çaşdırmaq olmaz. Mən

hesab edirəm ki, bizim həmkarlarımızın hər biri bu məsələyə tutarlı cavab verməlidir. Burada yaranmış vəziyyət ondan ibarətdir ki, bizim əldə etdiyimiz qələbəni həzm eləməyən o qondarma Dağlıq Qarabağ hakimiyyəti ilə Azərbaycanda olan Milli Şura, Əli Kərimli, onun dəstəsi birləşib bunun üstünə hər hansı bir kölgə sala bilməz. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Fəzail Ağamalı. Fəzail müəllim, buyurun.

F.Ağamalı. Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Hörmətli millət vəkilləri və media təmsilçiləri! Mən təqdim edilən qanun layihəsini yüksək qiymətləndirirəm. Hörmətli həmkarımız Səməd Seyidov onu yüksək səviyyədə təqdim etdi. O fikirlərlə tamamilə şərikəm. Əlbəttə, Əfqanıstan hər zaman Azərbaycan dövlətinə qarşı müsbət münasibətini müxtəlif çətin anlarda ortaya qoyub. Hətta xatırlayıram, 1990-cı illərin əvvəllərində Azərbaycan Ermənistanla müharibə edəndə çoxsaylı əfqan vətəndaşları Qarabağ uğrunda Azərbaycan tərəfində döyüşürdülər. Onlar xeyli şəhid vermişdilər. Bu Vətən Müharibəsi dövründə də Əfqanıstan hökuməti Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü, haqq və ədalət işini tanıyan, onu müdafiə edən ilk ölkələrdən biri oldu. Əfqanıstanla Azərbaycan arasındakı münasibətlər çox yüksək səviyyədədir. Düşünürəm ki, cənab Prezidentimizin Azərbaycanın Əfqanıstanda səfirliyinin açılması ilə bağlı addımı, əslində, münasibətlərin gələcəkdə daha yüksək səviyyədə inkişafını reallaşdırmaq prinsipini nəzərə alır. Bu addım mövcud münasibətlərin məntiqinə söykənir. Mən bunu alqışlayıram və birmənalı olaraq dəstəkləyirəm.

Hörmətli xanım Sədr, bu müharibə dövründə bizi digər ölkələr də dəstəklədilər, ən müxtəlif səviyyələrdə yanımız-

da oldular. Biz dostu-düşməni bu 44 gün ərzində tanıdıq. Bunların içərisində İsrail dövləti də oldu. Ermənilər İsrail dövlətinə nə qədər təzyiq etsələr də, onların bizə silah satmasına mane olmağa çalışsalar da, İsrailin Baş naziri səviyyəsində çox yüksək münasibət ifadə olundu. Bizim İsraildə güclü diasporumuz var. Vaxtı ilə Azərbaycanda yaşayan, bərabər yaşadığımız və öz vətənlərinə, dövlətlərinə gedən qardaş yəhudi xalqı həm İsrail səviyyəsində, həm də dünya miqyasında Azərbaycanın haqq işini müdafiə edən böyük bir diaspordur. Bizim İsrailin yəhudi təşkilatları ilə beynəlxalq səviyyədə çox yüksək münasibətlərimiz var.

Biz bununla bağlı daha çox dəlil gətirə bilərik. Düşünürəm ki, İsrailin Azərbaycanda səfirliyi var və bu səfirlik öz işini yüksək səviyyədə qurub, dövlətlərarası inkişafa ciddi töhfələr verməkdədir. Çox yaxşı olardı ki, Azərbaycanın da İsraildə səfirliyi açılsın. Çünki bu, zamanın tələbidir, iki dövlət arasında münasibətlərin yüksək səviyyədə qurulmasına öz töhfəsini verən, zamanın qarşısına qoyduğu vacib şərtlərdən biridir. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Qüdrət Həsənquliyev. Buyurun, Qüdrət müəllim.

Q.Həsənquliyev. Çox sağ olun, hörmətli Sədr. Mən ilk öncə Azərbaycan Respublikasının Prezidentini, hörmətli Sahibə xanım, Sizi, bizim generallarımızı, zabit və əsgərlərimizi, o cümlədən deputat həmkarlarımı, xalqımızı qarşıdan gələn yeni il münasibəti ilə, habelə Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü münasibəti ilə təbrik edirəm. 2021-ci ildə xalqımıza böyük uğurlar arzulayıram.

Müzakirə olunan məsələ ilə bağlı qeyd etmək istəyirəm ki, çox təəssüf, biz Əfqanıstanda sabitliyin olmadığını müşahidə edirik. Orada azərbaycanlı sülhməramlıları da

var. Uzun illərdir, orada vətəndaş sülhünə nail olmaq mümkün deyil. Bir çox hallarda biz görürük ki, xarici diplomatlar da törədilən terror aktlarının qurbanı olurlar. Biz orada səfirlik açmaqla diplomatlarımızı, müəyyən mənada onların həyatlarını, ailə üzvlərini risk altına qoymuş olacağıq. Amma hökumət bizim dost və qardaş Əfqanıstanda səfirliyimizin açılmasına ehtiyac olduğunu hesab edirsə, mən buna səs verəcəyəm.

Hörmətli deputat həmkarım Fəzail Ağamalının təkliflərini dəstəkləyirəm. Hesab edirəm ki, bir çox ərəb ölkələri İsrailə münasibətlərini artıq qaydaya salır, orada səfirliklər açır, diplomatik əlaqələr qururlar. Fəzail müəllimin dediklərinə birini də əlavə etmək istəyirəm ki, Ermənistan orada məhkəmə iddiası qaldırmışdı ki, Azərbaycana silah satılmasın. Amma İsrail məhkəməsi onu rədd etdi və bildirdi ki, Azərbaycan torpaqları işğal olunmuş, özünü müdafiə edən ölkə olduğuna görə ona silah satışına heç bir məhdudiyət qoyula bilməz.

Bu gün mətbuatdan oxuyuruq, diplomatik kanallarla da müəyyən informasiya sızır ki, qardaş Türkiyə ilə İsrail arasında münasibətlər tənzimlənir və bunda Azərbaycanın da rolu var. Biz buna çox sevinirik. Vaxtı ilə Rusiya ilə Türkiyə arasında münasibətlərin də tənzimlənməsində bizim Prezidentin böyük rolu olmuşdur və xalqımız bunu çox böyük rəğbətlə qarşılamışdır.

Mən hesab edirəm ki, biz qonşu ölkə olan İranla İsrail arasında da öz vasitəçiliyimizi təqdim etməliyik. İran da bizə öz vasitəçilik missiyasını təklif etmişdi ki, Ermənistanla aramızda sülh yaranmasında vasitəçi kimi iştirak etsin. Biz də bunu İrana və İsrailə təklif edə bilərik.

Mən, həqiqətən, hesab edirəm ki, İsraildə Azərbaycanın səfirliyinin açılmasına çox ciddi ehtiyac var. İsrailin

lobbi təşkilatları, diasporu Qərbdə, Amerika Birləşmiş Ştatlarında bizə ən çox dəstək verən ölkələrdən biridir. Azərbaycan da hər zaman bu dostluğu çox yüksək qiymətləndirib. Ona görə də həmin ölkədə bizim səfirliyimizin açılmasına, düşünürəm ki, böyük ehtiyac var. Sahibə xanım, ümid edirəm, Siz də millət vəkillərinin bu fikirlərini bizim icra hakimiyyəti orqanına çatdırasınız və biz 2021-ci ildə İsraildə səfirliyimizin açılmasına nail olaq. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Aydın Mirzəzadə, buyurun.

A.Mirzəzadə. Təşəkkür edirəm. Əfqanıstanda Azərbaycan səfirliyinin açılması təşəbbüsünü dəstəkləyirəm. İndiyədək səfirliyimizin olmamasına baxmayaraq, Azərbaycanla Əfqanıstan arasında çox sıx dostluq əlaqələri var. Azərbaycan Əfqanıstanda sülhməramlı qüvvələri yerləşdirməklə, Əfqanıstanda sabitliyin qorunmasına öz töhfəsini verib. Azərbaycan Əfqanıstanda milli barışıqın əldə edilməsinə daim öz töhfəsini veribdir. Bir çox sahələrdə də sıx əlaqələrimiz var. Bu baxımdan Əfqanıstanda səfirliyimizin açılması tamamilə məntiqə uyğundur.

Ermənistan və xaricdəki erməni diaspor dairələri tərəfindən Əfqanıstana çox böyük təzyiqlər olmasına baxmayaraq, Azərbaycan xalqı unutmur ki, Vətən Müharibəsi günlərində Əfqanıstan prinsipial şəkildə Azərbaycanın ədalətli, beynəlxalq hüquqa söykənən mövqeyini dəstəklədi. Dost, qardaş əfqan xalqı, əfqan rəhbərliyi Azərbaycanla, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü ilə bağlı mövqeyini zəiflətmədi. Bu baxımdan, biz Əfqanıstan dövlətinə, əfqan xalqına öz təşəkkürümüzü bildiririk. Hesab edirəm ki, Kabil şəhərində açılacaq Azərbaycan səfirliyi, doğrudan da, Azərbaycan–Əfqanıstan dostluğunun bariz nümunə olduğu bir mərkəzə çevriləcəkdir. Səfirliyin açılmasını

dəstəkləyirəm.

Bu gün dünyanın bir çox ölkələrində Azərbaycanın səfirlikləri var və zaman gəldikcə digər ölkələrdə də səfirliklər açılır. Bu gün Azərbaycan dost olmağı arzulanan bir ölkədir. Bu gün Azərbaycan təcrübəsi öyrənilən bir ölkədir. Bu baxımdan, Azərbaycan ona dost əlini uzadan, mehriban qonşuluq münasibəti göstərən ölkələrlə münasibətləri daha da möhkəmləndirəcək. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Musa Qasımlı. Buyurun, Musa müəllim.

M.Qasımlı. Çox hörmətli xanım Sədr, hörmətli millət vəkilləri! Möhtərəm cənab Prezidentimizin təqdim etdiyi qanun layihəsinə səs verəcəyəm. Bununla bağlı bəzi mülahizələrimi bildirmək istəyirəm. Bilirsiniz ki, indi – koronavirus pandemiyasına qarşı mübarizə getdiyi bir zamanda bütün dünya dövlətləri adətən bəlli xərclərdən çəkinirlər. Nəzərə alsaq ki, biz həm də müharibədən çıxmışıq, Əfqanıstan İslam Respublikasında səfirliyin açılması cənab Prezidentimizin rəhbərliyi altında xarici siyasət fəaliyyətinin genişlənməsinin və o fəaliyyəti həyata keçirən diplomatiyanın səmərəliliyinin artmasının göstəricilərindən biridir. Möhtərəm cənab Prezidentimiz Əfqanıstanın fəvqəladə və səlahiyyətli səfirini qəbul edərək Əfqanıstanla münasibətlərimizin təməl prinsiplərini söylədi, bu münasibətləri qardaş münasibətlər adlandırdı.

Bizim qarşılıqlı münasibətlərimizin bəlli bir tarixi var. Əfqan nümayəndə heyətinin o zaman Azərbaycan dilində qarşılanmasını qeyd edim. Mən XX əsrin əvvəllərindən danışırım. 1970-ci illərdə ulu öndər Heydər Əliyevin Əfqanıstanla münasibətlərdə tövsiyələri necə ola bilər? O dövrdə hələ başqa hakimiyyət idi, quruluş idi. Bu gün biz tarixdən izləsək, bu varislik davam edir, onun da təməlini

möhtərəm cənab Prezidentimizin çıxışı təşkil edib.

Hörmətli xanım Sədr, bizim Əfqanıstanla münasibətlərimizin bu cür inkişafı səbəbsiz deyil. Azərbaycan həm Sovet dövründə, həm də indi Əfqanıstan üçün mütəxəssislər, diplomatlar və digər kadrlar hazırlayır, yardımlar edir. Azərbaycan həm Qoşulmama Hərəkatı, həm də İslam Əməkdaşlığı Təşkilatı çərçivəsində Əfqanıstanın haqq işini həmişə müdafiə edib.

Bu gün Azərbaycan müsəlman ölkələrinin əksəriyyəti üçün model dövlətə çevrilib. Azərbaycan nümunəsini öyrənirlər. Bunun da kökləri dövlət başçımızın yürütdüyü siyasətlə bağlıdır. Eyni zamanda, Azərbaycan birləşdirici və bərabərləşdirici güc halına gəlib. Bu da dövlətimizin beynəlxalq nüfuzunun artmasının göstəricilərindən biridir. Ona görə bu səfirləyin açılması Azərbaycanın beynəlxalq mövqeyini möhkəmləndirəcək, iki ölkə arasında qarşılıqlı münasibətləri daha da genişləndirəcək. Münasibətlərimizin, əməkdaşlığımızın çox yaxşı perspektivləri var. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Aqil Abbas. Buyurun, Aqil müəllim.

A.Abbas. Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar! Əvvəla, mən də səfirləyin açılması məsələsini alqışlayıram. Onu da deyim ki, Əfqanıstan birinci Qarabağ Müharibəsində də bizi dəstəkləyib. Sırr deyil, amma müəyyən məsələləri də indi açmağa ehtiyac yoxdur. Onu da deyim ki, Əfqanıstanla bizim diplomatik münasibətlərimiz var idi. Azərbaycanın Türkmənistandakı və Əfqanıstandakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri vəzifəsini də hörmətli Həsən Zeynalov yerinə yetirirdi. O, Əfqanıstanda da olurdu. Bu əlaqələr yaranmışdı. İndi yenidən ayrıca bir korpusun yaradılmasını alqışlayırıq.

Sahibə xanım, icazə verin, bir məsələyə toxunum. Bu, çox ciddi məsələdir. Siyavuş müəllim bu məsələni qaldırdı. Bir qarabağlı kimi demək istəyirəm. Bəzən deyirlər ki, əhali torpaqlarına geri qayıtmayacaq və sair. O gün Rizvan adında bir şuşalı tapıblar. O deyir ki, mən qayıtmayacağam və sair. Hansı isə televiziya kanalı onu çəkib və bunu yayıblar. Danışığı da başdan-ayağa yalandır. Biz bilirik, kənd yerlərində bir adama ev tikmək üçün 12 sot torpaq sahəsi verilir. Rayon yerlərində, mərkəzlərdə, yəni kənd rayonlarında 6 sot torpaq sahəsi verirlər. O da deyir ki, mənəm Şuşada 50 sot torpağım var idi. Şuşa qıvrıq bir şəhərdir, yəni evlər bir-birinə söykənib. Şuşada 50 sot həyətin olması mümkün olmayan bir şeydir. Belə adamları da təbliğ edirlər. Bayaq Siyavuş müəllimin dediyi kimi, müəyyən adamlar da bundan istifadə edirlər.

Mən ikinci faktı demək istəyirəm və fikrimi tamamlayıram. Ağdamda işğal olunmamış ərazidə 45 min əhali yaşayır. Sonra ətraf rayonlarda qəsəbələr tikiləndə ağdamlılar qayıtdılar. Möhtərəm Prezident dedi, indi o qəsəbələrdə 94 min 500, 100 minə qədər adam yaşayır. 55 min adam ora qayıtdı. Hərçənd deyirlər ki, iş yeri, filan yoxdur. Həmin ağdamlılar, məsələn, Lənkəranda, Qubada özlərinə iş-güc yaratmışdılar, dolanışıqları da var idi. Ancaq qəsəbələrin tikildiyini biləndə hamı öz doğma torpağına qayıtdı. O cümlədən də 40 minə yaxın Füzuli əhalisi Füzuliyə, öz torpağına qayıtdı. Adamlar öz torpağına getmək üçün can atır. Biri mən, biri burada olan bəxtiyarlar, burada olan Ülvi Qubadlı.

İnşallah, hamı evinə-eşiyinə qayıdacaq. Orada evlərini tikəcəklər, tikintidə iştirak edəcəklər. Təbliğat aparmaqla adamları ruhdan salmağa çalışırlar. Biz qarabağlılar ruh-

dan düşən deyilik. Nə qədər istəyirlər, desinlər. Hamınıza təşəkkür edirəm. Siyavuş müəllim, sənə də ayrıca təşəkkür edirəm. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Aqil müəllim. Belə şeyiələr hələ olacaq. Düşünürəm ki, Azərbaycan xalqı çox müdrik xalqdır. Əlbəttə ki, qarabağlılar Qarabağa qayıdacaqlar.

Mələhət İbrahimqızı. Mələhət xanım, buyurun.

M.İbrahimqızı. Təşəkkür edirəm, xanım Sədr. Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli həmkarlarım! Mən, əslində, danışmaq istəmirdim, sonra fikirləşdim ki, biz hələ 1 aya yaxın tətildə olacağıq, mütləq danışmalıyam. Möhtərəm Prezidentimiz 44 günlük Vətən Müharibəsi dövründə hər çıxışında təkrarlayırdı ki, biz bu müharibədə dostlarımızı və düşmənlərimizi tanıyacağıq. Kim bizim yanımızda, arxamızdadırsa, bizi dəstəkləyirsə, məhz bu 44 günlük Vətən Müharibəsində görəcəyik. Biz Əfqanıstanın, həmkarlarımın qeyd etdiyi kimi, İsrailin də hər an Azərbaycan xalqının yanında olduğunu gördük. Bu mənada biz Əfqanıstanda – Kabildə Azərbaycanın səfirliyinin açılmasını alqışlayırıq. Məmnuniyyətlə səs verəcəyik. Əfqanıstanın ən ağır, çətin günlərində, blokada şəraitində Kabildə hava limanının inşasında, eləcə də ora gedən hava reyslərinin, digər nəqliyyat yollarının kəsildiyi zamanda möhtərəm Prezidentimizin tapşırığı ilə Azərbaycanda Bakı–Kabil reysi açılmışdı. Bu müharibədə dəstəklədiyimiz bir çoxlarının dəstəyini görməsək də, bunu məhz Əfqanıstan və İsraildən gördük. Ona görə də məmnuniyyətlə alqışlayırıq.

Mən də həmkarlarım Aqil Abbasın və Siyavuş müəllimin dedikləri məsələyə toxunmaq istəyirəm. Bu gün bir qrup “trol”lar, satqınlar xaricdən anti-milli qüvvələri Azərbaycana qarşı yönəldirlər. Müzəffər Ali Baş Koman-

danımıza, müqəddəs və müzəffər milli ordumuza qarşı aparılan bu çirkli kampaniyanın qarşısında dayanmalıyıq. Yəqin həmkarlarım da mənim fikrimi dəstəkləyər. Düşündüm ki, bu müharibədən sonra dünyada nə qədər azərbaycanlı yaşayır, heç biri möhtərəm Prezidentimizə, dövlətimizə, iqtidarımıza qarşı belə düşmən mövqeyində olmaz, hətta onlar tövbə edərlər. Amma çox təəssüf ki, bir qrup düşmən, ermənipərəst, xüsusilə də küçə təfəkküründə olanlar global siyasəti, dünyada baş verən geosiyasi prosesləri başa düşə bilməzlər. Onlar möhtərəm Prezidentimizin, dünya səviyyəli liderin 2003-cü ildən bu günə qədər o zəfərin təməlinin qoyulması üçün həyata keçirdiyi siyasəti anlaya bilməzlər. Burada narahatlıq nədən ibarətdir? Sadə insanları belə bir möhtəşəm nailiyyətdən sonra çaşqınlığa sala bilirlər.

Dünən biz çox yüksək səviyyədə dövlət büdcəsini qəbul etdik. İki müharibə yaşayan, – təbii ki, birini tamamlamışıq, – bir dövlətin belə bir uğurlu, güclü iqtisadiyyata dayanan büdcəsini təsdiq etdik. Bir neçə gün bundan əvvəl qəbul etdiyimiz bu dövlət büdcəsində minimum əmək haqqı ilə bağlı şəhid ailələri, Qarabağ əlilləri üçün nəzərdə tutulan büdcə vəsaitlərini kinayə ilə ələ salırlar. Bununla bağlı müxtəlif millət vəkillərinin də münasibətlərini çox eybəcər formada təqdim edirlər, sadə insanların beynini zəhərləməyə çalışırlar. Ona görə mən düşünürəm ki, biz buna qarşı amansız olmalıyıq. Necə ki, onlar ermənipərəst mövqelərindən əl çəkməyiblər, biz də daşnak, faşist ermənilərə qarşı apardığımız mübarizəni həmin qüvvələrə eyni dərəcədə yönəltməliyik. Çox təşəkkür edirəm.

Mən də fürsətdən istifadə edərək möhtərəm Prezidenti, Birinci vitse-prezidentimizi, milli ordumuzu, bütün şəhid

ailələrimizi, qazilərimizi, əsgərlərimizi və hörmətli xanım Sədr, Siz başda olmaqla, bütün millət vəkillərini, həmkarlarımı qarşıdakı 31 dekabr Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü münasibəti ilə təbrik etmək istəyirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun, Mələhət xanım.

Hörmətli həmkarlar, kifayət qədər müzakirə etdik. Bir çox məsələlərə toxunuldu. Ancaq gündəliyimizə qayıdaq. Hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, Əfqanıstan Respublikasında Azərbaycan Respublikası səfirliyinin təsis edilməsi haqqında qanun layihəsinin qəbul edilməsinə münasibət bildirək. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri	(saat 11.46 dəq.)
Lehinə	82
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	82
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, növbəti 6-cı məsələ Gender bərabərliyinin təmin edilməsinə nəzarəti həyata keçirən icra hakimiyyəti orqanının illik məlumatıdır. İllik məlumatı təqdim etmək üçün mən Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri hörmətli Bahar xanım Muradovaya söz verirəm. Bahar xanım, buyurun.

B.Muradova, Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri.

Çox hörmətli Sahibə xanım, hörmətli millət vəkili və media nümayəndələri! 1 illik fasilədən sonra yenidən bu doğma salonda olmaq, nəbzi daim həyatımızın ritmi ilə həmahəng döyünən mötəbər Milli Məclis və onun yeni tərkibi qarşısında çıxış etmək mənim üçün həm şərəfdir, həm də məsuliyyətdir. Odur ki, hörmətli Sahibə xanım, gec də olsa, Sizi Milli Məclisin Sədri, keçmiş həmkarlarımı bir daha Milli Məclisin deputat seçilmələri və yeni seçilmiş millət vəkiliyətinin isə seçici etimadlarını qazanmaları münasibəti ilə ürəkdən təbrik edirəm. Bu şərəfli işdə hamınıza, bütövlükdə isə hakimiyyətin müstəqil qanadı kimi Milli Məclisə uğurlar arzulayıram.

Çox böyük sevinc və fərəh hissi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Vətən Müharibəsində əldə edilən böyük zəfər münasibəti ilə sizi və xalqımızı ürəkdən təbrik edirəm. Şəhidlərimizin əziz xatirəsi qarşısında baş əyir, qazilərimizə şəfalar diləyirəm.

Hörmətli millət vəkili, Azərbaycanda qadın-kəşi bərabərliyinin sosial-mədəni əsasları xalqımızın etnik və milli dəyərlərinə, adət-ənənəsinə söykənir. Multikultural dəyərlərin intişar tapdığı, mədəniyyətlərin və dinlərin qarşılıqlı zənginləşdirici faktorlar kimi qovşağında formalaşan ailə, cəmiyyət və dövlət haqqında təsəvvürlərimiz, ictimai-siyasi baxışlarımız, hüquqi təkəkkürümüz müxtəlif dönəmlərdən saflaşaraq çıxmış, daim müasirliyə, yeniliyə can atmışdır. Məhz elə bunun nəticəsidir ki, müsəlman Şərqiində ilk demokratik cümhuriyyət qurmaqla, bu coğrafiyada yaşayan bütün vətəndaşlarına azad və bərabər hüquqlar tanıyan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hü-

quqi varisi olan Azərbaycan Respublikası bu bərabərliyin siyasi, iqtisadi, sosial mədəni aspektlərini müasir demokratik vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunun əsas şərti kimi daim diqqətdə saxlamaqdadır.

Ümummillə liderimiz Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu, Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi fəal cəmiyyət, güclü dövlət siyasətinin əsas prioritetləri ilk növbədə Konstitusiyamızın, qanunlarımızın və digər normativ aktlarımızın əsas məzmununu təşkil edərək, eyni zamanda, kişi-qadın bərabərliyinin inkişafını da təmin edir. Cinsi mənsubiyyətinə görə ayrı-seçkiliyin bütün formalarını aradan qaldırmaqla, gender bərabərliyinin təmin edilməsini nəzərdə tutan “Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul olunmasından keçən müddət ərzində bu məsələyə dövlət idarəçiliyində diqqət artırılmış, gender mədəniyyətinin təbliği sahəsində maarifləndirmə və məlumatlandırma tədbirləri geniş vüsət almışdır. Ölkədə məşğulluğun, xüsusilə sahibkarlıq fəaliyyətinin dəstəklənməsi, habelə gender bərabərliyinin təşviqi üzrə həyata keçirilən xüsusi layihələr qadınların iqtisadi cəhətdən gücləndirilməsi prosesinin sürətlənməsinə imkan yaratmışdır. Bu istiqamətdə dövlət komitəsi öz üzərinə düşən vəzifələri aidiyyəti dövlət orqanları ilə əməkdaşlıq şəraitində həyata keçirmiş, mövcud boşluqların aradan qaldırılması üçün öz tövsiyələrini davamlı olaraq vermiş, həmçinin öz fəaliyyətində BMT-nin Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin ləğvi Komitəsində (CEDAW) 2015-ci ildə ölkəmizin beşinci dövrü məruzəsinin dinlənilməsi nəticəsində 17 məsələyə dair qəbul edilmiş rəy və tövsiyələri, o cümlədən BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərini və digər beynəlxalq təşkilatların çağırışlarını nəzərə almışdır.

Diqqətinizə təqdim edilmiş məlumatda gender bərabərliyinin təmin edilməsi sahəsində hüquqi müstəvidə əldə olunan nailiyyətlər, beynəlxalq əməkdaşlıq, mövcud problemlər və maneələr, gələcəkdə icrası planlaşdırılan məsələlər və hədəflər qanunun müvafiq maddələrinə uyğun olaraq, 4 əsas istiqamət üzrə öz əksini tapmışdır. Məlumatda əks olunan statistik göstəricilər Dövlət Statistika Komitəsinin və digər orqanların məlumatlarına, habelə dövlət komitəsinin qeyri-hökumət və beynəlxalq təşkilatlarla birgə həyata keçirdiyi araşdırmaların nəticələrinə əsaslanmışdır.

Qanunun 5-ci maddəsi gender bərabərliyinin təmin edilməsi üçün normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, gender siyasəti üzrə fəaliyyəti nəzərdə tutan sənədlərin qəbulunu və gender mədəniyyətinin təbliğini nəzərdə tutur. Qanunun 5.0.2-ci maddəsinə uyğun olaraq, beynəlxalq təşkilatların dəstəyi ilə bu müddət ərzində qanunvericiliyin gender ekspertizası aparılmış, normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi və müasir tələblərə uyğunlaşdırılması üçün müvafiq işlər görülmüşdür. Hər iki cins üçün de-yure bərabərliyin de-fakto təmin edilməsi üçün bir sıra mexanizmlər yaradılmışdır. İnstitusional mexanizmlər sırasında, ilk növbədə, biz Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinə, onun nəzdində fəaliyyət göstərən uşaq və ailələrə dəstək mərkəzlərini, gender məsələləri üzrə məsul şəxsləri, gender zorakılığı və uşaqlara qarşı zorakılıq üzrə monitorinq qruplarını, qadın resurs mərkəzlərini, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində bu yaxınlarda yaradılmış müvafiq komitəni göstərə bilərik. Təcrübə göstərir ki, cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin yolverilməzliyi, hüquq bərabərliyinin qanunverici təminatları ilə onlara əməl olunmasının

monitorinqi və qiymətləndirmənin aparılması arasında uyğunsuzluqlar mövcuddur.

Hesabat dövründə və ondan əvvəlki illərdə dövlət komitəsi əlaqədar dövlət orqanlarının, beynəlxalq və yerli qeyri-hökumət təşkilatlarının, media orqanlarının dəstəyi ilə bu boşluqları aradan qaldırmaq və bərabərliyin hərtərəfli təminatlarını yaratmaq istiqamətində geniş fəaliyyət göstərmiş, gender siyasətini nəzərdə tutan bir sıra vacib sənədlər qəbul etmiş, dövlət proqramlarının icrası üçün fəaliyyətləri koordinasiya etmiş və qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi təşəbbüsləri ilə çıxış etmişdir.

Qanunun 5.0.4-cü maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq, gender mədəniyyətinin təbliği, gender stereotiplərinin aradan qaldırılması, gender rollarının izahı istiqamətində əhalinin müxtəlif təbəqələri arasında geniş maarifləndirmə işləri həyata keçirilmişdir. Mövcud çətinlikləri və çatışmazlıqları aradan qaldırmaq, ən əsası, dövlətin ailə, qadın və uşaq siyasətinin yerlərdə həyata keçirilməsi üçün institusional idarəetmədə birbaşa təbəçiliyi, hesabatlılığı və nəzarəti nəzərdə tutan addımların atılmasına ciddi ehtiyac vardır. Eyni zamanda, ilk növbədə ailələrdə gender münasibətlərinin düzgün formalaşdırılması, təşviqat prosesinin özündə gender balansının təmin edilməsi, gender stereotiplərinin aradan qaldırılması üçün medianın fəal iştirakı ilə layihələrin həyata keçirilməsi çox vacibdir.

Gender bərabərliyinin təmin edilməsində dövlətin vəzifələri məsələsinə gəldikdə isə, demək lazımdır ki, bütün demokratik cəmiyyətlərdə olduğu kimi, Azərbaycanda da dövlət cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin yolverilməzliyini təmin etmək üçün tədbirlər görür. “Gender bərabərliyinin təminatları haqqında” Qanunun 17-ci maddəsinə görə, zərərçəkmiş şəxsə məruz qaldığı

ayrı-seçkiliyə görə işə götürən şəxs tərəfindən zərər ödənilməsi müəyyən edilir. Eyni zamanda, o əməllərin törədilməsi Cinayət Məcəlləsinin 154-cü maddəsi ilə cinayət məsuliyyətinə səbəb olur. Yəni bu bizim qanunlarımızda əksini tapmışdır. Məlumatın hazırlanması prosesində dövlət komitəsinin sorğularına aidiyyəti dövlət orqanlarından qeyd edilən məsələ ilə bağlı məlumatlar təqdim edilməmişdir. İstəyirəm, biləsiniz ki, biz bu qanunun icrasının vəziyyətini öyrənmək, monitorinqini aparmaq üçün bir qayda olaraq, müvafiq dövlət orqanlarına sorğular göndəririk və onların verdiyi məlumatlar əsasında bu dəyərləndirmə aparılır. Eyni zamanda, dövlət komitəsi tərəfindən aparılan araşdırmaların və daxil olan vətəndaş müraciətlərinin təhlili də göstərir ki, əmək hüquqlarının təmin edilməsində cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyə yol verilməsi ilə bağlı ən geniş yayılmış hallar özəl sektorda hamilə və himayəsində azyaşlı uşağı olan anaların əmək müqaviləsinə xitam verilməsi, işə qəbul zamanı əks cinsin nümayəndələrinə üstünlüyün verilməsi, işləyən analar üçün işə nəzərdə tutulmuş güzəştlərin nəzərə alınmaması ilə bağlı olur. Bu barədə lazımi tədbirlərin görülməsi ilə bağlı komitə həm 2019-cu ildə, həm də ondan əvvəlki illərdə aidiyyəti orqanların qarşısında dəfələrlə vəsatətlər qaldırmış, lakin alınan cavablarda bu halların sübuta yetirilmədiyi bəlli olmuşdur. Odur ki, özəl şirkətlərdə gender bərabərliyi mədəniyyətinin təbliğinə ciddi diqqət yetirilməsi, əmək kollektivlərində həmkarlar ittifaqlarının yaradılması təşviq edilməlidir.

Dövlətin vəzifələrindən biri, əlbəttə ki, cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılması sahəsində gender əsaslı zorakılıqla mübarizə aparmaqdır. Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun statistik məluma-

tına görə, təkcə 2019-cu il ərzində məişət zorakılığı ilə bağlı 1308 cinayət törədilmiş, bu cinayətlər üzrə 1358 nəfər zərərçəkmiş şəxs qismində tanınmışdır ki, onlardan 1038 nəfəri qadın, o cümlədən 1 nəfəri hamilə qadın, 12 nəfəri isə yetkinlik yaşına çatmayan qız olmuşdur. Acınacaqlısı odur ki, qadınlara qarşı 37 qətl hadisəsi baş vermişdir. Odur ki, məişət zorakılığı hallarının aradan qaldırılması üzrə mexanizmin təkmilləşdirilməsinə, xüsusilə yerli monitoring qruplarının fəaliyyətinin hüquqi tənzimlənməsi ilə bağlı sənədlərin qəbuluna ehtiyac vardır. Həmçinin zərərçəkmiş şəxslər üçün təxirəsalınmaz və hərtərəfli yardım mərkəzləri, qaynar xətlər yaradılmalı, rayon və kənd yerlərində qabaqlayıcı tədbirlər görülməli, bu sahədə fəaliyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatları dəstəklənməlidir.

Qız uşaqlarının erkən evliliyə məcbur edilməsi də cinsi ayrı-seçkiliyin açıq təzahürlərindən biridir. Son illər ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin uşaq və yeniyetmələrin inkişafına dair yeritdiyi siyasət, imzaladığı bir sıra fərman və sərəncamla, həyata keçirilməsinə ciddi nəzarət etdiyi dövlət proqramları və fəaliyyət proqramlarında nəzərdə tutulan vəzifələrin icrası nəticəsində Azərbaycan gəncliyi hərtərəfli qayğı və diqqətlə əhatə olunmuş, bu sahədə nəzərəçarpan uğurlar əldə edilmişdir. Bu məqamda Birinci vitse-prezident xanım Mehriban Əliyevanın xidmətlərini xüsusi qeyd etmək lazım gəlir. Məhz onun gündəlik himayəsi altında uşaq inkişafına yönəlmiş tədbirlər getdikcə daha çox sahələri əhatə etməklə, uşaqların, xüsusilə qızların ən yaxşı maraqlarının həm qanunvericilik səviyyəsində, həm də effektiv icra prosesində nəzərə alınmasına səbəb olmuşdur. Qızların nikaha daxil olması ilə əlaqədar mütərəqqi təşəbbüslərin reallaşdırılmasını

buna misal göstərmək olar.

Həyata keçirilən tədbirlər xüsusən erkən evliliyin qarşısının alınmasına da öz təsirini göstərmişdir. Erkən evlilik qeyri-rəsmi olduğundan, təbiidir ki, belə hallar dövlət qeydiyyatına alınmır, onun üçün də onun statistikasını aparılmır. Lakin 15–17 yaşlı qadınlar tərəfindən doğulan uşaqların sayını əsas götürməklə, uşaq nikahları ilə bağlı rəqəmləri təxminən müəyyən etmək mümkündür. Misal üçün, əgər 15–17 yaşlı qadınlar tərəfindən doğulan uşaqların sayı 2011-ci ildə 4392 idisə, 2019-cu ildə bu rəqəm iki dəfə azalaraq 2320 olmuşdur. Amma yenə də çox acınacaqlı bir vəziyyətdir.

Daxili İşlər Nazirliyinin məlumatına görə, 2019-cu ildə yetkinlik yaşına çatmayan şəxsi nikaha məcbur etməyə görə Cinayət Məcəlləsinin 176.1-ci maddəsinə əsasən heç bir cinayət işi açılmamışdır. Lakin evlilik məqsədi ilə qız uşağının oğurlanması ilə bağlı 9 fakt üzrə cinayət işi başlanmışdır. Bu sahədə mövcud stereotiplərin və zərərli yanaşmaların hələ çox güclü olduğunu nəzərə alaraq qız uşaqlarının erkən yaşda nikaha məcbur edilməsi faktının müəyyən edilməsi üzrə prosedurun təkmilləşdirilməsinə, o cümlədən qanunvericilikdə “erkən yaşda evlilik”, – buna beynəlxalq dildə “uşaq evliliyi” deyirlər, – hallarının baş verməsinə görə dövlət orqanlarının, xüsusilə də valideynlərin məsuliyyətinin müəyyən edilməsinə ciddi ehtiyac var. Həmçinin qabaqlayıcı, məlumatlandırıcı və maarifləndirici tədbirlərin, xüsusilə kənd və rayon yerlərində qız uşaqlarının təhsildən yayınması ilə bağlı monitorinqlərin gücləndirilməsi, potensialların artırılması və əlaqədar qurumların arasında əlaqələndirmənin gücləndirilməsi vasitəsi ilə aradan qaldırmaq olar.

Ölkəmizdə ən geniş yayılmış ayrı-seçkilik hallarından

biri də cins balansının pozulmasıdır. Demografik təhlillər göstərir ki, doğulan uşaqların cins nisbəti bioloji normaya uyğun olaraq, hər 100 qız uşağına 105–107 oğlan təşkil edir. Azərbaycanda cins strukturunda 1990-cı illərdə müşahidə edilən artıma görə hər 100 qız uşağına 114 oğlan uşağı düşür. Bu da çox yaxşı olmayan bir tendensiyanın göstəricisidir və cənab Prezident də bu istiqamətdə müvafiq tədbirlərin görülməsi və fəaliyyət planlarının işlənməsini tapşırıb. Düşünürəm ki, bunun qanunvericilik aspektini də nəzərə almaq lazımdır.

Aparılmış sosioloji sorğuların nəticələrinə görə, kişilərin 49,5 faizi, qadınların isə 22,5 faizi ailədə hələ də qız uşağını maddi yük kimi qəbul edir. Bu da oğlanlara üstünlüyün verilməsi tendensiyasından irəli gəlir. Dövlət komitəsi beynəlxalq və milli tərəfdaşları ilə bu aşağılayıcı və zərərli stereotipləri qırmaq üçün çoxsaylı layihələr reallaşdırmış, mövcud dövlət proqramlarının və fəaliyyət planlarının həyata keçirilməsi üçün öz funksiyalarına məsuliyyətlə yanaşmışdır. Bu tədbirlərin səmərəliliyini artırmaq üçün isə dövlət komitəsi hesab edir ki, ilk növbədə sizin də köməyiniz və yardımınızla “Ailə planlaşdırılması və reproduktiv sağlamlıq haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edilməsi, cins balansının pozulmasının, selektiv abortların qarşısının alınması üçün qabaqlayıcı maarifləndirmə və məlumatlandırma işlərini daha da gücləndirmək lazımdır.

Dövlətin vəzifələri sırasına kişilərə və qadınlara bərabər imkanlar üçün bərabər şərait və təminatların yaradılması da daxildir ki, bu da ilk növbədə dövlət büdcəsinin gender analizinin aparılmasından və əldə olunan göstəricilərə uyğun olaraq, büdcə vəsaitlərinin ayrılmasından asılıdır. Bu cür yanaşma idarəçiliyin səmərəliliyinin artırılması və

eyni zamanda, həyat keyfiyyətinin yüksəlməsinə də xidmət göstərə bilər. Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi haqqında komitə (CEDAW) və Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərindən irəli gələrək genderə həssas büdcənin tətbiqi mərkəzi yerli büdcə ayırmalarında qadın və kişilərin fərqli sosial ehtiyaclarının nəzərə alınmasını da əhatə etməlidir. Bu, həmçinin bütün səviyyələrdə gender amilinin nəzərə alınmasını, gender indikatorlarının işlənilib hazırlanmasını və gender balansının gözlənilməsinə nəzərdə tutur.

Gender bərabərliyinin təmin edilməsi üzrə vəziyyətin monitorinqi, qiymətləndirilməsi və gələcək prioritetlərin müəyyən edilməsi üçün çoxsaylı göstəricilərin emalı olduqca önəmli bir məsələdir. Hazırda bu vəzifə cənab Prezidentin 2000-ci il 6 mart tarixli, 289 nömrəli Fərmanna uyğun olaraq, Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən yerinə yetirilir. 2012-ci ildə komitənin rəsmi internet sahifəsində gender bölməsi yaradılmışdır. Yeni və maraqlı məlumatlar komitə tərəfindən nəşr olunan “Azərbaycanda qadınlar və kişilər” adlı illik statistik məcmuəyə daxil edilir. Düşünürəm ki, bu statistikanın daha da təkmilləşdirilməsi üçün müvafiq sahələr üzrə statistik göstəricilərin özünün gender auditinin aparılması zəruridir. Xüsusilə iqtisadi-sosial hüquqların təmin edilməsinə, gender zorakılığının qarşısının alınmasına, yerlərdə dövlət xidmətlərindən istifadə üzrə statistikanın təkmilləşdirilməsinə ehtiyac vardır.

Gender bərabərliyinin təmin edilməsində dövlətin əsas vəzifələrindən biri dövlətin idarə olunmasında və qərarlar qəbul edilməsində bir cinsin üstünlüyünə yol verilməməsidir. Bu sahədə həyata keçirilən tədbirlər, o cümlədən ictimai-siyasi fəallığın artırılması, liderlik bacarıqlarının

inkişaf etdirilməsi, stereotiplərin aradan qaldırılması, bir qayda olaraq, qadınlara hədəflənir. Çünki bu sahədə zəif təbəqə qadınlardır. Göstərilən söylər nəticəsində bu sahədə də müəyyən irəliləyişlər əldə olunmuş, qadınların təmsilçiliyi ilk növbədə qanunvericilik orqanında nəzərəçar-pacaq dərəcədə artmışdır. Milli Məclisin deputatları içərisində qadın təmsilçiliyi 2005-ci ildə 13 nəfərdən 2020-ci ildə 22 nəfərədək artmışdır. 2 qadın komitə sədri, 4 qadın işə komitə sədrinin müavini seçilmişdir. Ən əla-mətdar hal odur ki, Milli Məclisin Sədri vəzifəsinə qadın seçilmişdir və bu bizim çox böyük uğurumuzdur.

Eyni zamanda, icra hakimiyyəti orqanlarında da qadınl-
ların təmsilçiliyi yaxşılaşmışdır. 2017-ci ildə Mehriban xanım Əliyevanın Birinci vitse-prezident vəzifəsinə tə-yinatından sonra ölkənin ali icra hakimiyyəti orqanlarında Azərbaycan qadınları tarixdə ilk dəfə ən yüksək səviyyədə ali icra hakimiyyətində təmsil olunmuşlar. O cümlədən 1 nazir, 3 səfir, 1 konsul qadın hazırda fəaliyyət göstərir. İndi yerli icra hakimiyyətlərində 1 başçı, 76 nəfər icra hakimiyyəti başçısının müavinləri qadınlardır.

Məhkəmə hakimiyyətində də artım müşahidə olunmaq-dadır. Belə ki, prokurorluq orqanlarında rütbə nəzərdə tutulan vəzifələrdə çalışanların 81 nəfəri qadın olmaqla, prokurorluq işçilərinin 7 faizini təşkil edir. Hazırda 6 qadın prokuror vəzifəsinə təyin edilmişdir. Hakim qadınların sayı da 78 nəfər olmaqla, ümumi hakimlərin 14 faizini təşkil edir.

Ən ciddi, yaxşı nəticələr yerli özünüidarəetmə orqan-larında əldə edilmişdir. Burada gender bərabərliyinin təmin olunması hədəfinə daha çox yaxınlaşmışıq. Burada təmsilçilik qadınlar üçün 2004-cü ildəki 4 faizdən 2019-cu ildə 39 faizədək artmışdır.

Əlbəttə, burada komitənin ötən illər ərzindəki fəaliyyətini və xüsusilə Yeni Azərbaycan Partiyasının namizədləri müəyyənləşdirilərkən daha çox gənc qızlara və qadınlara üstünlük verilməsini xüsusi qeyd etmək istəyirəm. Odur ki, ictimai sahədə gender bərabərliyi barədə statistikanı yaxşılaşdırmaq üçün gender bərabərliyinə dair milli fəaliyyət planı və qadınların sülh və təhlükəsizliklə bağlı proseslərdə iştirakına dair milli fəaliyyət planları qəbul edilməlidir.

Qeyd etmək istəyirəm ki, bu planların 2-si də hazırdır və Nazirlər Kabinetində imzalanmaya təqdim olunmuşdur. Biz onların yaxın günlərdə qəbul olunmasını gözləyirik. Eləcə də qadınların liderlik qabiliyyətinin inkişafına, bələdiyyə üzvü olan qadınların iş keyfiyyətlərinin artırılmasına və bu qurumlarda gender komissiyalarının yaradılmasına nail olmaq lazımdır.

Hörmətli millət vəkilləri, gender bərabərliyinin sahələr üzrə təmin olunması üzrə qanunun 7-16-cı maddələrində nəzərdə tutulan vəzifələrin yerinə yetirilməsi kişi və qadınların əmək, təhsil, iqtisadi və sosial münasibətlərdə, eləcə də ictimai-siyasi, o cümlədən həmkarlar ittifaqlarının üzvlüyünə bərabər imkanların yaradılmasını nəzərdə tutur. Dövlət, həmçinin eyni işlə məşğul olan işçilərə hansı cinsə mənsub olmasından asılı olmayaraq, eyni iş şəraiti yaratmaqla, sahibkarlıqla məşğul olmaq üçün bərabər imkanlara təminat verməklə yanaşı, eyni pozuntuya görə də işçilərə fərqli intizam tədbiri tətbiq edilməsinə də yol vermir.

Bütün bunlara baxmayaraq, hazırda əmək bazarında hələ də gender fərqləri mövcuddur. Ölkədə 5 milyon iqtisadi fəal əhalinin 2,5 milyonu qadın, 2,6 milyon isə kişilərdir. 2,1 milyon qeyri-fəal əhalinin 1,4 milyon nəfəri qadın, 733 min nəfəri isə kişidir. İqtisadi fəaliyyət növləri

üzrə qadınların orta aylıq əmək haqqı 335 manat, kişilərin isə 663 manat təşkil edir. İşsiz əhali arasında qadınların payı yüksək olsa da, işsizlik statusu alan kişilərin sayı daha çoxdur. İşsiz əhalinin yaş qrupları və cins bölgüsündə də qadınlar 42,6 faiz təşkil etməklə kişilərdən geridə qalır.

Qeyd etmək lazımdır ki, 3 fəaliyyət növündə – səhiyyə və sosial xidmətlər, təhsil, istirahət və əyləncə sahələrində qadınların sayı kişilərdən çox olmuşdur. Qadınların məşğulluğu ilə bağlı problemlərdən biri onların daha çox qeyri-formal məşğulluğa meyil etməsi ilə bağlıdır. Bunun da səbəb və nəticələri haqqında sizə təqdim olunan məlumatda geniş bəhs olunur.

Diqqət çəkən müsbət dəyişikliklərdən biri qeyri-neft sektorunun və sahibkarlığın inkişafına göstərilən qayğıdan qadınların da faydalanmasıdır. Dövlət komitəsi bu sahədə də ən müxtəlif istiqamətlərdə layihələr həyata keçirməkdədir. Odur ki, son 7 ildə qadın sahibkarların sayı 3 dəfəyə qədər artmışdır. 2012-ci ildə bu, 50 min nəfər təşkil edirdi. 2020-ci ildə isə 200 min qadın sahibkar qeydiyyatdan keçmişdir.

Qlobal çağırışlardan biri də kənd yerlərində yaşayan qadınların iqtisadi sahədə fəaliyyətlərinin genişləndirilməsi və sosial həyatda ehtiyaclarının təmin edilməsidir. Dövlət komitəsi beynəlxalq və milli tərəfdaşları ilə və əlaqədar cavabdeh qurumlarla birgə əhalinin dördüdə birini təşkil edən bu təbəqənin maraqlarına xidmət edən layihələr reallaşdırır. Aparılan təhlillərin nəticələrini və əmək bazarında mövcud fərqləri nəzərə alaraq, ölkədə qadın məşğulluğunun dəstəklənməsi üçün ilk növbədə onların peşə-ixtisas hazırlığının artırılmasını, qadın sahibkarlığının stimullaşdırılmasını, xüsusi ilə məktəbəqədər və günərzi qayğı mərkəzləri şəbəkəsinin genişləndirilməsini,

özəl şirkətlərdə genderə həssas mexanizmlərin yaradılmasını, o cümlədən ayrı-seçkiliyi əks etdirən iş elanlarına görə sanksiyaların müəyyən edilməsini nəzərdə tutan təşəbbüsləri reallaşdırmağı məqsəduyğun hesab edirik.

Təhsil hüquqlarının həyata keçirilməsində kişi və qadınlar üçün bərabər imkanların təmin edilməsi qanunun 13-cü maddəsində nəzərdə tutulur. Eyni zamanda, dayanıqlı inkişaf məqsədlərinin təhsillə bağlı 4-cü məqsədi də 2030-cu ilədək qızların və oğlanların əlçatan və keyfiyyətli təhsil almalarını hədəfləyir. Çünki təhsil sahəsində bərabər imkanlar gender bərabərsizliyinin aradan qaldırılması üçün əsas amillərdən biridir. Qeyd etməliyəm ki, dünyada məktəbə getməyən uşaqların 66,3 faizini qızlar təşkil edir. Azərbaycanda isə 15 yaşdan yuxarı qadınlar arasında təhsil göstəricisi 99,7 faizdir. 2009-cu ildə 11-ci siniflər üçün buraxılış imtahanlarında oğlanlar 54,91 faiz, qızlar 45,19 faiz təşkil etmişdir. Ali təhsil müəssisələrinə qəbul olunmuş oğlan və qızların dinamikasında, əsasən, qızlar üstünlük təşkil edir. Belə paradoksal məqamlar da meydana çıxır.

Eyni zamanda, qızların ixtisas-peşə seçiminə münasibət də dəyişmişdir. Hazırda iqtisadiyyat, idarəetmə qruplarında qızların sayı son 8 ildə 8,5 dəfə, texniki və texnoloji ixtisaslar qrupunda isə 6,6 dəfə artmışdır. Bir sözlə, hər 100 nəfər təhsil alana 47,3 qadın, 52,7 kişi düşür.

Azərbaycanda təhsil sahəsində çalışan işçilərin 80 faizdən çoxunu qadınlar təşkil etdiyi halda, təhsilin idarə olunmasında, o cümlədən rəhbər vəzifələrdə bu saxlanılmır. 2019-cu ildə əyani tam orta təhsil müəssisələrində direktor vəzifəsində çalışan qadınların xüsusi çəkisi ötən tədris ili ilə müqayisədə 36,5 faizdən 38,1 faizədək artmışdır. Ümumilikdə, əyani ümumi təhsil müəssisələrində

qadın direktorların və onların müavinlərinin ümumi sayında 2,2 faiz artım vardır. Ümumi təhsil müəssisələrindən fərqli olaraq, ali təhsil müəssisələrində rəhbər vəzifələrdə professor-müəllim heyətində qadınlar qismən üstünlük təşkil edirlər. Amma rektor, prorektor, filial direktorları, fakültə dekanları və kafedra müdirlərinin əksəriyyəti, əsasən, kişilərdir.

Elmdə gender bərabərliyinin təmin edilməsinin əhəmiyyətini xüsusi qeyd etməyə ehtiyac yoxdur. UNESCO-nun hesabatlarına görə, Azərbaycan tədqiqatçıları arasında qadınların xüsusi çəkisi daha çox olan ölkələr sırasındadır. Onlar çətin sayılan neftçixarma, kosmik tədqiqatlar, kibernetika, siyasi elmlər və sair sahələrdə uğurla çalışırlar. 2019-cu ildə Azərbaycanda qadın tədqiqatçıların sayı 8665-ə çatmışdır. Hazırda ölkəmizdə 60 akademik kişi və 8 akademik qadın var. 11 müxbir üzv qadındır, 94-ü kişidir. Həmçinin qadınlar arasında 315 elmlər doktoru, 3000-dən çox fəlsəfə doktoru vardır.

Ümumiyyətlə, qeyd etmək lazımdır ki, tədqiqatçı qadınlar və kişilər daha çox təbiət elmləri sahəsində çalışırlar. Qadınlar daha çox humanitar, təbiət və tibb sahəsində, kişilər isə kənd təsərrüfatı, texnika elmləri sahəsində üstünlüyə malikdirlər. Ümumən, elm sahəsində qadınlar 57,3 faiz daha çox təmsil olunurlar. Elmlər doktoru proqramı üzrə təhsil alanların 51,6 faizi qadınlar, 48,4 faizi isə kişilərdir. Qadınlar fəlsəfə, pedaqogika və filologiya sahələrində, kişilər isə memarlıq, tibb və yer elmləri sahələrində üstünlük təşkil edirlər.

Hazırda informatika-kommunikasiya texnologiyaları sahəsində gender bərabərliyinin təmin edilməsi də kifayət qədər əhəmiyyət kəsb edən bir məsələdir. Bizim dövlətimiz bu sahədə bütün şəraiti təmin etsə də, yenə də reallıq-

da gender fərqləri özünü göstərir. Ölkə üzrə internetdən istifadə 79,8 faizdir. Gender bölgüsündə isə qadınların 76, kişilərin isə 83 faizi internet istifadəçisidir. Mobil telefonlardan istifadə edən qadınlar 70,8 faiz, kişilər isə 77,3 faiz olmuşdur. Bu sahədəki mümkün perspektivləri nəzərə alaraq gələcəkdə açılacaq imkanların bərabər istifadəsi üçün stimullaşdırıcı tədbirlərə, qadınları daha çox bu istiqamətə yönəltmək üçün təşviqat tədbirlərinə ehtiyac vardır.

Ümumiyyətlə isə, təhsildə və sənət seçimində qızları və gənc qadınları qeyri-ənənəvi sahələrə təşviq etməyə, prioritet sahələr üzrə peşə hazırlığının təşkilinə, kişiləri və oğlanları isə əmək bazarında azlıq təşkil etdikləri sahələrə cəlb etməyə, onlara təsir göstərən gender stereotiplərini aradan qaldırmağa ehtiyac vardır.

Qanunun 16.1-ci maddəsində göstərilir ki, siyasi partiyalara, qeyri-hökumət təşkilatlarına və həmkarlar ittifaqlarına daxil olmaq kişi və qadınlar üçün eyni şərtlərlə açıq olmalı və onlar üçün bərabər imkanlar yaradılmalıdır. Hazırda ölkəmizdə 61 siyasi partiya fəaliyyət göstərir. Onlardan 2-nə qadınlar, 59-na isə kişilər rəhbərlik edir. Seçkili orqanlarda və rəhbər strukturlarında təmsil olunanların 23 faizi qadınlardır. Ümumilikdə isə, bu partiyalarda əhalinin neçə faizinin cəmləşməsi, onun gender tərkibi, eləcə də digər vacib məsələlər haqqında məlumat almaq imkanlarının məhdudluğu səbəbindən real vəziyyət zamanı gender bərabərliyinin necə qorunması, bərabər iştirakçılıq və təmsilçilik, o cümlədən qadınların siyasi proseslərə qatılma imkanları və onun nəticələri haqqında dəqiq fikir söyləmək mümkün olmamışdır. Yalnız seçki prosesləri barədə açıq informasiyalara əsasən bəzi təxminləri qeyd etmək olar. Məsələn, son parlament seçkilərində daha çox qadın namizəd irəli sürən partiyalar Yeni

Azərbaycan Partiyası, Ümid və Müsavat olmuşdur. İrəli sürülən 276 qadın namizəddən isə yalnız 22-si mandat qazana bilmişdir. 2019-cu il bələdiyyə seçkiləri zamanı irəli sürülən qadın namizədlərin sayı 12 min 130, seçilənlərin sayı isə 5848 olmuşdur. Nəzərə alsaq ki, hazırda partiyalararası və dövlət orqanları ilə əlaqələrdə bir canlanma və konstruktiv əməkdaşlıq meyilləri hiss olunmaqdadır, dövlət komitəsi ölkənin siyasi sisteminin əsas subyektləri olan bu təsisatlarla və onların qadınlar qurumları ilə gələcəkdə sıx əlaqələrin qurulmasını vacib hesab edir, bu sahədə gender bərabərsizliyinin birgə əməkdaşlıq yolu ilə aradan qaldırılacağına ümid edir.

Azərbaycanda fəaliyyət göstərən 3485 qeyri-hökumət təşkilatı arasında 1804 təşkilatın sədri kişi, 393 təşkilatın sədri isə qadındır. Həmçinin 984 təşkilatın təsisçi heyətinə həm kişilər, həm də qadınlar daxildir. Ölkədə qadın hüquqlarının müdafiəsi üzrə 200-dən çox qeyri-hökumət təşkilatı fəaliyyət göstərir. Kişilərin hüquqları ilə bağlı olanlar haqqında isə məlumat almaq mümkün olmamışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının 2019-cu ildə keçirdiyi qrant müsabiqələri çərçivəsində 513 layihə maliyyələşmişdir. Bunlardan 165-nin rəhbəri qadınlar olmuşdur. Ümumilikdə, bu layihələrdən 2019-cu ildə 49 min 913 qadın faydalanmışdır. Kişilər haqqında məlumat yenə də təqdim edilməmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, ailə, qadın və uşaqların sosial, fiziki və mənəvi inkişafına dair təşəbbüslər, o cümlədən məişət zorakılığı ilə mübarizəyə dair layihələr qrant müsabiqələrində əsas istiqamətlər kimi müəyyən olunmuşdur. Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasının təqdim etdiyi məlumata görə, 2019-cu ildə həmkarlar ittifaq-

ları üzvlərinin sayında kişilər 52, qadınlar 48 faiz təşkil etmişlər. Bütün rəhbər vəzifələrdə çalışanların arasında qadınlar 40 faiz təşkil edir. Sədrilər arasında qadınlar 41 faiz olmuşdur. Yüksək seçkili orqanlarda qadınların sayı 42, kişilərin sayı isə 58 olmuşdur. Ən üstün rəqəm, deməliyəm ki, həmkarlar təşkilatlarındadır.

Azərbaycanda gender bərabərliyinin təmin edilməsi sahəsində vəziyyətin təhlili məqsədi ilə aidiyyəti dövlət orqanlarına göndərdiyimiz sorğulara aldığımız cavablardan məlum olmuşdur ki, bu sahədə nəzərəçarpan irəliləyiş, uğur və inkişafı yanaşı, bir sıra problemlər, boşluqlar və diqqətli araşdırma tələb edən bir çox yeni istiqamətlər vardır. Bunlar cəmiyyətdə de-fakto gender bərabərliyinin təmin edilməsi məqsədi ilə “Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında” Konvensiyanın (CEDAW) 4-cü və qanunun 3.2.6-cı maddəsinə əsasən xüsusi tədbirlərin həyata keçirilməsi barədə tələblərə əhəmiyyət verilməməsidir, eləcə də qanunun bir sıra maddələrinin icra vəziyyətinə dair məlumatların məhdudluğu.

Hörmətli millət vəkili, əlbəttə, bütün söylənilənlərin qarşıdakı dövrdə qarşısının alınması və birgə fəaliyyətin qurulması üçün sizin də işləməyiniz xüsusilə vacibdir. Odur ki, dövlət komitəsi sizdən gender bərabərliyinin təmin edilməsi sahəsində boşluqların aradan qaldırılması və ölkəmizin üzərinə götürdüyü öhdəliklərin yerinə yetirməsi məqsədi ilə bir sıra tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün dəstək gözləyir. Bu, ilk növbədə qanunun icra mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsinə aiddir. Söhbət “Gender bərabərliyi haqqında” Qanundan gedir. Beynəlxalq öhdəliklərin həyata keçirilməsi sahəsində fəaliyyətlərin gücləndirilməsi, “Ailə planlaşdırılması və repro-

duktiv sađlamlıq haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edilməsi, ayrı-seçkiliyi əks etdirən iş elanlarına görə qanunvericilikdə sanksiyaların müəyyən edilməsi, gender əsaslı zorakılığın, məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, qadınların məşğulluq sahəsində rəqabət qabiliyyətinin artırılması, onların iqtisadi asılılığının azaldılması məqsədi ilə qadın sahibkarlığının stimullaşdırılması üzrə qanunvericilikdə müəyyən təkmilləşdirmələr aparılmasına ehtiyac vardır.

Bu, Azərbaycanda qanunun qəbul olunduğı vaxtdan keçən müddət ərzində ilk dəfə verilən məlumatdır. Ona görə də bunun standartları və gələcək istiqamətlər, əlbəttə ki, iş prosesində əldə ediləcəkdir. Sizin fikirləriniz, ümumilikdə, qanunun icrası, aparılan işlərlə bağlı təklifləriniz çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Mən çox istərdim ki, siz çox faydalı təkliflərinizi çıxışlarınızda səsləndirəsiniz. Tənqidi məqamlar da bizim üçün çox vacibdir. Eyni zamanda, bu qanunun müəyyən etdiyi öhdəliklərin hamımız, ailələrimiz, qadınlarımız, uşaqlarımız, ümumilikdə, bütün vətəndaşlarımız üçün lazım olan hədəflərə çatmaq istiqamətində böyük rol oynayacağına əminəm. Fərsətdən istifadə edib hamınızı qarşıdan gələn bayramlar münasibəti ilə ürəkdən təbrik edirəm. 2021-ci ilin Azərbaycan üçün zəfər ilinin davamı olmasını arzulayıram. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Hörmətli Bahar xanım, ətraflı məlumata görə çox sağ olun. Çox maraqlı faktları, maraqlı rəqəmləri bizə çatdırdınız. Çox sağ olun. Hörmətli həmkarlar, mən Milli Məclisin profil komitəsinin, yəni Ailə, qadın və uşaq məsələləri komitəsinin sədri hörmətli Hicran xanım Hüseynovaya söz vermək istəyirəm. Hicran xanım, buyurun.

H.Hüseynova, *Milli Məclisin Ailə, qadın və uşaq məsələləri komitəsinin sədri.*

Çox sağ olun. Hörmətli xanım Sədr, hörmətli Bahar xanım, hörmətli həmkarlar, hörmətli media nümayəndələri! İlk öncə, Sahibə xanım, mən Sizə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm ki, bu vacib məsələni plenar iclasın sonuna salmışınız. Bu da təbiidir. Ona görə ki, Siz uzun müddət bu aidiyyəti quruma, komitəyə rəhbərlik etmişiniz. Sizin gender məsələləri ilə bağlı bir çox tövsiyələriniz, çıxışlarınız olub və Azərbaycan həqiqətlərini yüksək səviyyədə çatdırmışınız.

“Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 20-ci maddəsinə əsasən Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi 2019-cu il üzrə fəaliyyəti haqqında məlumatını Milli Məclisə təqdim etmişdir. Hörmətli Bahar xanım çox ətraflı çıxış etdi. Milli Məclis Sədrinin tapşırığı ilə dövlət komitəsinin məlumatı Milli Məclisin Ailə, qadın və uşaq məsələləri komitəsinin 2020-ci il 25 dekabr tarixli iclasında baxılaraq nəzərə alınmış və Milli Məclisin müzakirəsinə təqdim olunmuşdur. Milli Məclisə təqdim olunan sənəd 50 səhifədən, giriş və 4 hissədən – “Gender bərabərliyinin təmin edilməsi ilə bağlı dövlət siyasətinin əsas istiqamətləri üzrə həyata keçirilən tədbirlər”, “Gender bərabərliyinin təmin edilməsində dövlətin üzərinə düşən vəzifələrin yerinə yetirilməsi üzrə həyata keçirilən tədbirlər”, “Gender bərabərliyinin sahələr üzrə təmin edilməsi” və “Azərbaycanda gender bərabərliyinin təmin edilməsi sahəsində həyata keçirilməsi zəruri olan tədbirlər”dən ibarətdir. Hazırlanmış məlumat bütövlükdə Azərbaycan dövlətinin gender bərabərliyi istiqaməti üzrə həyata keçirdiyi siyasətin yerinə yetirildiyini təsdiqləyir.

Onu da bildirim ki, dövlət komitəsinin məlumatı parlament üzvlərinə paylanmışdır. Sənəd qənaətbəxşdir. Mən ilk növbədə Bahar xanıma, komitənin kollektivinə gərgin və mürəkkəb şəraitdə, qısa vaxt çərçivəsində belə sanballı bir sənəd hazırladıqları üçün təşəkkür edirəm.

Bütün dünya ölkələrinin qarşısında dayanan əsas məqsədlərdən biri cəmiyyətin inkişafında qadınların daha səmərəli fəaliyyəti üçün bərabər imkanların yaradılmasıdır. Bu tendensiya bütün dövlətlərin, o cümlədən Azərbaycanın da həyata keçirdiyi siyasətdə öz əksini tapır. Bu il dünya birliyi IV Ümumdünya Qadın Konfransında Pekin Bəyannaməsinin və Fəaliyyət Platformasının qəbul edilməsinin 25-ci ildönümünü qeyd etdi. Həmçinin 25 il əvvəl, 1995-ci ildə Qahirədə Əhali və İnkişaf üzrə Beynəlxalq Konfransda Fəaliyyət Planı qəbul olundu. Görülən işlərə baxmayaraq, qeyd etmək lazımdır ki, 1995-ci ildə Pekin və Qahirə konfranslarında qəbul olunan məsələlərin həllinə heç bir ölkə tam nail ola bilməyib.

Gender bərabərliyi və qadınların imkanlarının genişləndirilməsi, bütövlükdə, inkişafın fundamental əsasıdır. Hələ 102 il bundan əvvəl, 1918-ci ildə qadınlarımız müsəlman Şərqində ilk dəfə olaraq seçmək və seçilmək hüququ qazandılar. Halbuki həmin dövrdə seçki sahəsində gender bərabərliyi prinsipi nəinki müsəlman Şərqində, hətta Amerika Birləşmiş Ştatlarında və Avropa dövlətlərinin əksəriyyətində öz həllini tapmamışdı. Bununla belə, bu gün onlar bizə o qədər irad tuturlar.

23 ay yaşamasına baxmayaraq, qısa bir zamanda qadın hüquqlarının müdafiəsi, qadın iştirakçılığının təmin edilməsi sahəsində qoyulan möhkəm təməl bu gün özünü dövlət qadın siyasətində də göstərir.

Müstəqilliyimizin ilk illərində yaranmış çətin hərbi-

siyasi vəziyyətə baxmayaraq, ulu öndər Heydər Əliyev qadın hüquqları, onlara qarşı ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılması istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirdi. 1995-ci ildə Pekində keçirilmiş VI Ümumdünya Qadın Konfransında Azərbaycan qadınlarının iştirakı müasir qadın hərəkatına yeni nəfəs gətirdi. Həmin ildə respublikamız BMT-nin “Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi barədə” Konvensiyasına qoşulmuşdur. Bu sənəd ölkədə qadınların ictimai-siyasi, sosial-mədəni fəallığının artması üçün impuls rolunu oynamışdır. Mən bir də yadınıza salmaq istəyirəm ki, bu, 1995-ci ildə olub. O vaxt respublikanın hansı vəziyyətdə olduğunu yada salaq, ulu öndər bu məsələyə nə qədər vacib bir məsələ kimi yanaşmışdı.

Eyni zamanda, qadınların hüquq bərabərliyi, cəmiyyətdə aparıcı rolu 1995-ci ildə qəbul olunmuş müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyasında da öz əksini tapmış, daha sonra mövcud qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi üçün bir sıra qanunlar qəbul olunmuşdur.

1998-ci ildə ümummilli lider Heydər Əliyevin Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradıldı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, o zaman bir çox Avropa dövlətlərində, Amerika Birləşmiş Ştatlarında dövlət səviyyəsində belə bir orqan yox idi. MDB ölkələri içərisində isə yeganə dövlət qurumu idi. Ulu öndərin “Azərbaycanda qadınların rolunun artırılması”, “Azərbaycan Respublikasında dövlət qadın siyasətinin həyata keçirilməsi haqqında” sərəncamları qadınların istənilən sahədə fəaliyyət göstərməsi üçün münbit şərait yaratdı. Qadınların ictimai-siyasi fəaliyyətinin artırılmasında bu sənədlərin əhəmiyyəti çox böyükdür.

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Hicran xanım, çox üzr istəyirəm. Profil komitə sədrinə reqlament yoxdur. 10 dəqiqə çıxış olmalıdır. Xahiş edirəm, bilməyənlər bilsinlər.

H.Hüseynova. Qadın hüquqlarının müdafiəsi, onlar üçün yaradılan bütün imkanların daha da genişləndirilməsi Prezident İlham Əliyevin dövlət siyasətində müəyyən etdiyi prioritet istiqamətlərdəndir. 2006-cı ildə qadınlarla bağlı işlərin daha mütəşəkkil və ardıcıl şəkildə aparılması üçün Prezident İlham Əliyevin Fərmanı ilə Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi yaradıldı. Qadın problemləri üzrə dövlət komitəsinin bazasında yaradılan yeni qurum dövlət başçısının ailələrə, qadınlara və uşaqlara olan diqqət və qayğısının aydın təzahürüdür. Prezidentin rəhbərliyi ilə Azərbaycanda dövlət qadın siyasəti yüksəliş mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi və bərabər hüquqların təmin edilməsi üçün “Gender bərabərliyinin təminatları haqqında” 2006-cı ildə, “Məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında” 2010-cu ildə Azərbaycan Respublikası qanunları qəbul olunmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu qanunların qəbul olunmasında o zaman millət vəkili olan respublikanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın xüsusi rol var. Ailə, Cinayət, İnzibati Xətalər, Mülki məcəllələrə dəyişikliklər və əlavələr edilmişdir. Bu qanunların qəbul edilməsi insanların təfəkküründə yeni düşüncə tərzinin formalaşmasına təkan verməyə başladı, eyni zamanda, bir çox stereotiplərin qırılmasına səbəb oldu.

Milli Məclisə təqdim olunan məlumatda gender bərabərliyi sahəsində dövlətin həyata keçirdiyi siyasət, qəbul olunmuş qanunlar və onun ayrı-ayrı maddələri üzrə əldə olunan nailiyyətlər, qarşıda dayanan vəzifələr və perspek-

tiylər öz əksini tapmışdır. Lakin bununla yanaşı, komitə üzvlərimizin bəzi rəy və təkliflərini də nəzərinizə çatdırmaq istərdik.

“Normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi” bölməsində ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən imzalanmış Azərbaycanda qadınların rolunun artırılmasına dair 1998-ci il tarixli Sərəncamın və Azərbaycanda dövlət qadın siyasətinin həyata keçirilməsinə dair 2000-ci il tarixli Fərmanın mahiyyəti qeyd olunmayıb. Ancaq bu sənədlər ölkədə gender bərabərliyinə nail olmaq üçün mühüm normativ hüquqi bazadır. Məhz bu sənədlərin əsasında bütün icra hakimiyyəti başçılarının müavinlərindən biri mütləq qadın seçildi. Bu da sonradan “Gender bərabərliyinin təminatları haqqında” Qanunun qəbul edilməsinə mühüm töhfə oldu. Fikrimizcə, qısa şəkildə əsaslandırmanın aparılması məqsədi ilə “Gender siyasəti üzrə fəaliyyətləri nəzərdə tutan sənədlər” bölməsində BMT-nin 2000–2015-ci illəri əhatə edən minilliyin inkişaf məqsədləri və ondan irəli gələrək qəbul olunmuş dövlət proqramları haqqında məlumatın verilməsi daha yaxşı olardı. Belə ki, həmin sənədin 3-cü məqsədində “Cinslərarası bərabərliyin təmin olunması və qadın hüquqlarının genişləndirilməsi” nəzərdə tutulmuşdur. Bəyannaməyə qoşulmuş ölkəmizdə kompleks tədbirlərin keçirilməsi məqsədi ilə “2003–2005-ci illər üçün Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf üzrə Dövlət Proqramı” və “2008–2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı” icra olunmuşdur. Hər iki sənəd qadınların iştirakçılığının artırılması üçün imkanların genişləndirilməsinə mühüm töhfə vermişdir.

Məlumat üçün demək istəyirəm ki, 2030-cu ilədək

Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərindən bəhs olunur. Bu məqsədlər minilliyin inkişaf məqsədləri əsasında və davamı kimi yaradılmışdır. Qeyd etməliyik ki, BMT-nin MAPS missiyasının, yəni Aktuallaşdırma, Sürətləndirmə və Siyasətə Dəstək missiyasının qiymətləndirməsinə əsasən ölkəmizin gender üzrə dayanıqlı inkişaf məqsədlərinə uyğunluq göstəricisi 100 faizdir. Bunu artıq beynəlxalq təşkilat təsdiqləyib. Bu, beynəlxalq təşkilatın ölkədə həmin sahədə aparılan işlərə verdiyi qiymətdir.

Məlumata Azərbaycanın SPECA, yəni BMT-nin Mərkəzi Asiya Ölkələrinin iqtisadiyyatları üçün Xüsusi Proqramının Gender və İqtisadiyyat üzrə Tematik İşçi Qrupuna, – hazırda “Gender və Dayanıqlı İnkişaf” adlanır, – sədrlik etməsi və bu çərçivədə bir neçə” forum və beynəlxalq konfransların keçirilməsi, təcrübə mübadiləsinin aparılması haqqında informasiyanın əlavə edilməsi çox yaxşı olardı. Ötən 8 ildə, eləcə də 2019-cu ildə Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Tacikistan, Özbəkistan, Türkmənistan və Əfqanıstan daxil olmaqla bu platformada çox vacib layihələr həyata keçirilmiş, müsbət təcrübələr öyrənilmişdir. Türkiyə, Belarus, Rusiya, o cümlədən Həştərxan vilayəti və digər ölkələrlə ikitərəfli memorandumlar imzalanmışdır. Bu faktların hazırlanmış məlumatda göstərilməsi ölkəmizdə qadın sahibkarlığının inkişafının daha təfəssilatlı ifadəsi ola bilər.

Güclü qanunvericilik bazasının olmasına baxmayaraq, vaxtaşırı qanunlar nəzərdən keçirilməlidir. Çünki davamlı dəyişikliklər baş verir, yeni çağırışlar, reallıqlar yaranır. Bir müddət əvvəl aktual olmayan məsələ bu gün öz həllini gözləyir. Ona görə də bu qanunlara yenidən baxılmalıdır.

Mən bir neçə misal göstərmək istəyirəm. 2006-cı ildə “Gender bərabərliyinin təminatları haqqında” Qanun

qəbul olunub, lakin bunun icra mexanizmi aydın deyil. Yerli icra hakimiyyətləri haqqında Əsasnamədə müvafiq ərazi üzrə dövlət gender siyasətinin həyata keçirilməsi vəzifəsinin müəyyən edilməsinə baxmayaraq, qanunun tətbiqi ilə bağlı çətinliklər hələ də mövcuddur. Nəzərinizə çatdırım ki, təqdim olunan sənəddə gələcəkdə bu məsələ ilə bağlı zəruri tədbirlərin, o cümlədən qanunvericilik bazasının dəyişdirilməsi məsələləri də qeyd olunub.

Digər prioritet istiqamətlərdən biri isə gender əsaslı zorakılıq və məişət zorakılığı hallarına qarşı mübarizənin gücləndirilməsidir. Bu sahədə də müəyyən işlər görüldü və məlumatda öz əksini tapıb. Bütün yerli icra hakimiyyətlərində müvafiq yerli icra orqanlarının nümayəndələrinə ibarət gender zorakılığı və uşaqlara qarşı zorakılıq üzrə monitorinq qrupları yaradılmışdır. Lakin bu monitorinq qrupları daha çox baş vermiş zorakılıq hallarını araşdırır, qurbanın müdafiəsi və müvafiq yardımlarla təmin edilməsi üzrə funksiyaları həyata keçirir. Əfsuslar olsun ki, profilaktik işlər nisbətən az aparılır və ya heç aparılmır. Xüsusilə vurğulamaq lazımdır ki, gender əsaslı zorakılıqla və məişət zorakılığı ilə...

Nəhayət, mən demək istəyirəm ki, səsəndirdiyim bütün bu fikirlər yenə də göstərir ki, komitənin səlahiyyətləri mütləq genişləndirilməli, çoxlu imkanlar verilməlidir. Yeni yaranan qurumların, o cümlədən ailələrə dəstək mərkəzlərinin sayını artırmaq səlahiyyətləri mütləq komitəyə verilməlidir.

Yekunda mən ulu öndərin bir fikrini demək istəyirəm. O deyirdi ki, "Cəmiyyətin qadına, uşağa, yaşlıya, əlilliyi olan şəxsə münasibəti həmin dövlətin nə qədər demokratik olmasının göstəricisidir". Bu postulat bütün beynəlxalq konvensiyalarda, normativ hüquqi sənədlərdə öz əksini

tapmışdır. Bahar xanım, Sizə bir daha öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Hicran xanım. 17 nəfər yazılıb. Ancaq çıxış etmək istəyənlər var, çıxışlar olacaq. Onu da deyim, mən birinci dəfədir, eşidirəm ki, çox fəal surətdə reqlament tələb olunur. Düşünürəm ki, gender qeyri-bərabərliyinin bir nümunəsidir.

Siyavuş Novruzov. Siyavuş müəllim, ancaq çıxış yox, sual olacaq. Mələhət xanım, çıxış olmasın. Çünki yazılanlar çoxdur. Buyurun, Siyavuş müəllim.

S.Novruzov. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Sədr, hörmətli deputatlar, hörmətli Bahar xanım! Həmkarlarımdan onların zamanlarına daxil olduğuma görə üzr istəyirəm. Zaman yeganə resursdur ki, onu bərpa etmək mümkün olmur. Mənim təklifim bu gün aktualdır. Aktuallığı da ondan ibarətdir ki, müharibədə qələbə çalan bir ölkədə qadınlarımızın bir qrupu həbsxanada yatır. Əfv və amnistiya ilə bağlı sənədlərin hazırlanması prosesi uzun çəkir. Ona görə də aidiyyəti strukturlar bu işlə məşğul olur, çatdıra bilməyiblər.

Hörmətli xanım Sədr, aidiyyəti strukturlardan, Ombudsman aparatının rəhbərliyindən xahiş edirəm. Azərbaycan Respublikası Prezidenti həmişə nadir addımlar atıbdir, nadir qərarlar veribdir. Bu dəfə də belə bir qərar versin ki, qələbə münasibəti ilə həbsxanada olan qadınımız qalmasın. Mən bu yaxınlarda bir verilişə baxdım. Balaca-balaca uşaqlar da anaları ilə oradadırlar. Onların təqsiri, günahı nədir? Gələcəkdə parlamentimiz işə başlayanda, mən hesab edirəm ki, geniş amnistiya aktı qəbul etmək lazımdır. Ömürlük cəzası olanların həbs müddəti 20 il edilsin, 20 il cəza çəkmiş insanlar isə azad olunsunlar. Bu ölkə qalib gəlibdir. Kim tərbiyələnibsə, düz yol tutubsa, dövlət-

çilik yolunu tutubsa, qoy, azadlığa çıxsin, gəlsin, dövlətinə, Prezidentinə, xalqına xidmət etsin. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Siyavuş müəllim, bu, çıxış oldu. Bilirəm, bu gün sessiyanın sonuncu günüdür, hamı bir az ayrı əhvali-ruhiyyədədir. Xahiş edirəm, Mələhət xanım, sual olsun.

M.İbrahimqızı. Çox təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Mən sual verəcəyəm. Sual verməzdən öncə mən də öz növbəmdə bizim hörmətli yeni sədrimiz Bahar xanım Muradovanı təbrik edirəm. O bizi təbrik etdi, biz də təbrik edirik. Çox zəngin təcrübəsi var və əminik ki, inşallah, işini yüksək səviyyədə davam etdirəcək. Hesabatı yüksək səviyyədə bizə çatdırdı. Mən düşünürəm ki, bunun heç müzakirəyə də ehtiyacı yoxdur. Ancaq suallar formasında olar.

Mənim sualım nədən ibarətdir? Bu, elə bir problemdir ki, möhtərəm Birinci vitse-prezidentimizin də daim gündəmindədir, dəfələrlə, Azərbaycan qadınlarının qurultayı keçiriləndə də bu məsələ barədə cəmiyyətə, xüsusilə Azərbaycan qadınlarına mesaj göndərib. Sualım nədən ibarətdir? Qeyri-rəsmi nikahların statistikasını ildən ilə artır, yoxsa artmır? Erkən nikaha gedənlərin sayı ildən-ilə artır, yoxsa artmır? Dərstdən yayınma halları və bunlar arasında qızlar və oğlanların sayının statistikasını necədir? Bakıda və regionlarda bu mənzərəni daha qabarıq şəkildə bilmək istərdik. Çox sağ olun. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun, Mələhət xanım. Nurlan Həsənov. Nurlan müəllim, buyurun.

N.Həsənov. Çox sağ olun, Sahibə xanım. Mənim sualım qısa olacaq. Bildiyiniz kimi, “Qadınlara qarşı zorakılıq və məişət zorakılığının qarşısının alınması və ona qarşı mübarizə haqqında” Avropa Konvensiyası mövcuddur və digər adı İstanbul Konvensiyasıdır. Bu konvensiya qadın zorakılığına qarşı mübarizədə mühüm beynəlxalq

hüquqi sənədlərdən biri hesab olunur. Əlbəttə ki, ölkəmizdə yerli qanunvericilikdə kifayət qədər hüquqi normalar, mexanizmlər mövcuddur. Sualım isə bizim ölkəmiz tərəfindən gələcəkdə bu konvensiyanın ratifikasiya edilməsi, imzalanması ehtimalı ilə bağlıdır. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Nurlan müəllim. Razi Nurullayev. Razi müəllim, buyurun.

R.Nurullayev. Hörmətli Sahibə xanım, hörmətli deputatlar, hörmətli Bahar xanım! Mübaliğəsiz demək olar ki, bizim tariximizdə gender bərabərliyi dünyanın bir çox ölkələrinə Tomrisdən, Sara xatundan günümüzə qədər nümunə ola biləcək səviyyədə olub. Hətta hökmdarlarımız döyüşə gedəndə belə xanımları onlarla bərabər qılınc çəkib, döyüş meydanında igidlik göstərib, hökmdarlıq ediblər. Dünyanın ən böyük imperiyalarını, saraylarını da idarə ediblər. Bu fəaliyyət bir növ dövlət aparatı formasında olub.

Azərbaycanda qadınlar ən yüksək dövlət vəzifələrində çalışır, dövlət idarəçiliyində məsuliyyəti bölüşür. Ölkəmizin Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevadır, parlamentin spikeri, hörmətli Sahibə xanım, Sizsiniz, Bahar xanım dövlət komitəsinin sədridir, hörmətli Hicran xanım burada müvafiq komitənin sədridir. Digər dövlət komitələrində, nazirliklərdə də xanımlar çalışır və çox böyük uğurları var. Hörmətli Bahar xanım da xanımların iştirakçılığı ilə bağlı xeyli məsələləri dedi. Lakin bəzi qruplar, özlərini qadın təşkilatı sayanlar gender bərabərliyi, qadın hüquqları ilə sui-istifadəni səhv salırlar. Hesab edirəm ki, bu, bilərəkdən edilir. Qadın hüquqları ilə bağlı dünyada bir irəliləmə var. Qadınların daha çox məişət zəminində istismarından, insan alverinin qurbanı olmasından qurtulması üçün müxtəlif çabalar verilir. Amma qeyd

etdiyimiz kimi, bəziləri bilərəkdən bundan sui-istifadəyə çalışır, adi zorakılığı belə qadın hüquqlarının pozulması kimi qələmə verir. Məişət problemlərini gender bərabərliyi kimi qələmə vermək doğru deyil. Hər bir kəsin, istər qadının, istərsə də kişinin hüquqları pozula bilir və pozulur.

Bizim öz adətlərimiz, ənənələrimiz var. Qadın çiçəkdir. Onu qorumaq kişinin borcudur və vəzifəsidir. Lakin bəzi feminist qadınlar bu kimi dəyərləri heçə endirmək, öz aləmlərində yenilik gətirmək istəyirlər. Avropada təhsil almaqla deyil, bəzən qadınlar hesab edir ki, Avropa düşüncəsinin daşıyıcılarıdır və ona görə orada nə görüblərsə, Azərbaycanda da onu təqlid etmək olar. Bunlar yolverilməzdir. Gender bərabərliyi əxlaqsızlığın təbliği deyil, gender bərabərliyi ilə əxlaqsızlıq bir tutula bilməz. Gender bərabərliyindən, qadın hüquqlarından sui-istifadə edib, əxlaqsızlığı cəmiyyətə bulaşdırmaq yolverilməzdir. Gender bərabərliyi cəmiyyətin inkişafında qadınların məsuliyyətinin artırılmasıdır. Təəssüf ki, bəzi feminist qadınlar elə hesab edir ki, bərabərlik məsuliyyətsizlik, kişinin üzərində hökmranlıq etməkdir. Xeyr, tam əksidir, cəmiyyətin, onun kiçik bir subyekti olan ailənin inkişafı üçün, müasir bilik və tələblərə uyğunlaşmasında məsuliyyət daşımaqdır. Hesab edirəm ki, hər bir Azərbaycan qadını da bunun fərqiindədir. Nümayişkaranə şərab içmək, siqaret çəkmək, oturmaq tərzini dəyişmək, açıq-saçıq geyinmək və bunu gender bərabərliyinə də daxil etmək, mənəcə, qəbuledilməzdir. Gender bərabərliyi bu demək deyil. Mənim üçün gender bərabərliyi dəyərdir və onu dəyər səviyyəsinə qaldırmaq lazımdır. Mənim də dəyərim budur. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Fəzail İbrahimli. Buyurun, Fəzail müəllim.

F.İbrahimli. Təşəkkür edirəm. Əvvəla, Bahar xanımın məruzəsi kifayət qədər tutumlu, faktlara söykənən, dərin elmi mahiyyət və məzmun kəsb edən bir məruzə oldu. Ona görə Bahar xanıma təşəkkürümü bildirirəm. Mən gender məsələsi ilə bağlı təsadüfən çıxış etmirəm, çünki mənim bununla bağlı öz düşüncələrim var.

Dövlətin siyasəti var. Hər bir Azərbaycan insanının, hər bir vətəndaşın bu siyasəti dəstəkləmək vəzifəsidir. Ancaq bizim Konstitusiyada qadın və kişi bərabərliyi məsələsi var. Birinin hüququnun pozulması digərinin hüququnun pozulması demək deyil.

Əvvəla, gender bərabərliyində qadınlara üstünlük Tanrı tərəfindən verilib. Qadınların xüsusi haray salmağa haqqı yoxdur. Məntiqə söykənir. 1 qızı 5 oğlan istəyir. Bu qız seçim edir, yoxsa o 5 oğlan? Demək, qız razılıq vermədən onunla həyat qurmaq olmaz. Demək, burada seçim edən kimdir? Qadın, qız tərəfi. Bu, Tanrı tərəfindən verilmiş üstünlükdür. Bu, bir.

İkincisi, İslam qanunlarına söykənsək, gender bərabərliyi yenə də qadınların hüquqlarının tərəfindədir. Nədən ibarətdir? Bəzən biz Mirzə Ələkbər Sabirin “ev işi, paltar tikişi, köhnə yamaq, yun daramaq” sözlərini əsas görürük, amma, əslində, İslam əxlaqında, İslam elmində qadınların hüququ nədən ibarətdir? Kişi qadının şəxsiyyətinə toxunan söz desə, qadın incisə, o, avtomatik olaraq boşanmış hesab olunur. Kişi qadının könlünü almaq üçün, məsələn, ərəblərdə bir neçə dəvə verməlidir ki, qadın onunla barışsın. Onlarda dəvə indiki “cip”lər deməkdir. Bundan böyük gender bərabərliyi nə ola bilər?

Üçüncü məqam – gender bərabərliyini süni surətdə yaratmaq olmaz. Məsələn, seçkili orqanlarda namizədi xalq seçir. Orada necə eləmək olar ki, bu qadını və ya bu

kişini seç? Demək, əgər biz bu məsələyə demokratik müstəvidə yanaşırıqsa, elə yerlər var ki, orada gender bərabərliyi təbii seçim və proses sayəsində olmalıdır.

Digər bir məqam – elm sahəsində gender bərabərliyində süni dəyişiklik ola bilməz. Kimin savadı, ağılı, həmçinin istəyi varsa, ali məktəbə, aspiranturaya daxil olur, elmlə məşğul olur, elmi işini müdafiə edir. Burada da gender bərabərliyini süni surətdə dəyişmək olmaz. Gender bərabərliyinə kömək edə biləcək yalnız sərəncam və əmrlərlə həll edilən məsələlərdir. Bu da respublikamızda kifayət qədər həll olunur. Ona görə də gender siyasəti ilə gender bərabərliyi məsələlərini bir-biri ilə qarışdırmaq olmaz.

Gender siyasətinin ali məqsədi nədir? 13 yaşlı qızı ərə verirlər. 15 yaşlı qızı götürüb qaçırlar. Bax, budur! Əsas mübahisə bunun üzərində getməlidir. Orada rəqəm və faktlara, statistikaya xüsusi üstünlük vermək lazım deyil. “Ura, filan yerdə filan qədər qadın daha çoxdur!” Ona görə mən hesab edirəm, bu məsələdə üstünə gedəcəyimiz, əsas ana xətt hesab edəcəyimiz, siyasətdə qırmızı xəttimiz hüququ pozulmuş qız uşaqlarının, qadınların, xanımların hüquqlarını bərpa etməkdən ibarətdir. Yoxsa elə kişilərin sinəsindən itələmək, geri atmaq, “mən qabağa keçdim” demək – bu, siyasət deyil. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Fəzail müəllim, sağ olun. Deyirsiniz ki, qadınlar haray salır. Mən bilmirəm, bu kimlərə aiddir. Gender bərabərliyi, gender siyasəti – bunların hərəsinin öz anlayışı var. Mən düşünürəm ki, bu gün Azərbaycanda gender siyasəti çox yüksək səviyyədədir.

Hörmətli həmkarlar, təklif edirəm ki, Bahar xanımın təqdim etdiyi və bu gün burada müzakirə olunan bu hesabat haqqında müzakirələr getsin. Gender, gender siyasəti nədir, bununla bağlı hər birimizin müxtəlif baxışları var.

Mən çalışaram, elə eləyək ki, bu müzakirələr populist səviyyəsində deyil, deputat səviyyəsində olsun. Qüdrət Həsənquliyev. Qüdrət müəllim, buyurun.

Q.Həsənquliyev. Çox təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Əlbəttə, gender bərabərliyi o deməkdir ki, gərək qadınlar da kişilərin hüquqlarını pozmasınlar. Amma gərək biz qadınlara çox böyük hörmətlə yanaşaq. Vaxtı ilə bizim böyük şair, filosof Cavid deyirdi ki, sürüklənən bəşəriyyət qadınla yüksələcək.

Mən Bahar xanımın məlumatı ilə tanış oldum. Bahar xanıma buna görə təşəkkür edirəm. Doğrudan da, bizim üçün çox əhatəli bir məlumat hazırlayıb. Çox təqdirəlayiq haldır ki, belə bir məlumat ilk dəfədir, Milli Məclisə daxil olur. Biz bunu xüsusi qiymətləndirməliyik və qeyd eləməliyik.

Bu məlumatda ürək ağrından bir informasiya ilə tanış olduq ki, 15–17 yaşarası təqribən 2 min 129 uşaq ana olub. Bu da təqribən 3500-ə qədər uşaq evliliyi deməkdir. Əlbəttə, bu, cəhalətdən irəli gəlir. Açıq söyləyirəm ki, bu, müəyyən mənada dinimizdən də qaynaqlanır. Vaxtı ilə qız uşaqlarını erkən yaşlarında ərə verirdilər. Çox təəssüf ki, bu pis ənənə, bu pis adət bu gün xüsusilə də regionlarımızda, kənd yerlərində qalmaqdadır. Mən hesab edirəm ki, bu məsələnin aradan qaldırılması bizim vaxtı ilə qəbul etdiyimiz “Təhsil haqqında” Qanundan da qaynaqlanır. O vaxtlar mən qeyd elədim ki, Konstitusiyanın 42-ci maddəsinə görə, Azərbaycanda orta təhsil faktiki surətdə icbari idi. Amma biz sonradan Konstitusiyaya tam zidd olaraq “Təhsil haqqında” Qanuna tam orta təhsil də əlavə elədik. Nəticədə qız uşaqlarının çoxu 15 yaşında, yəni təqribən 9-cu sinifdən sonra məktəblərdən kənardə qalırlar. Onlar nə ilə məşğul olsunlar? Kənd yerlərində xüsusi iş yerləri də yoxdur. Ona görə də, Bahar

xanımın məruzəsində qeyd olunduğu kimi, valideynləri onları yük hesab edir və ailə həyatı qurmağa məcbur edirlər. Bizim Konstitusiyanın bu müddəasına sayğısız yanaşmağımız milli maraqlarımıza da ziddir. Ona görə də hesab edirəm, Bahar xanım bir hökumət üzvü olaraq “Təhsil haqqında” Qanunun Konstitusiyaya qeyri-uyğunluğu haqqında Konstitusiya Məhkəməsi qarşısında bir təşəbbüslə çıxış eləsin. Biz bu məsələyə yenidən mütləq qayıdaq.

İkinci ürək ağrından məqam ondan ibarətdir ki, qadınların orta aylıq əmək haqqı 335, kişilərin isə 663 manatdır. Məşğul qadınların 42,1 faizi kənd təsərrüfatında çalışır. Hörmətli Sahibə xanım, kənd təsərrüfatında fəaliyyət – bunlar mövsümi işlərdir. Təqribən 6 ay işləyir, 6 ay işləmirlər. Mən xüsusi istixanalarda çalışan qadınları istisna eləyirəm. Mən bu sözü tam məsuliyyətlə deyirəm. Bunu cənub, Aran bölgəsindən, bizim digər kənd yerlərindən olanlar bilirlər. Azərbaycanda bu gün faktiki surətdə qadın əməyi xüsusilə də kənd təsərrüfatında çalışanlar üçün qul əməyidir. Onlara verilən məvacib bir çox hallarda normal qidalanmaları üçün yetərli deyil. Quldarlıq dövründə qullara, heç olmasa, normal yemək verilirdi. Kənd təsərrüfatında çalışan qadınların aldığı əmək haqqını 12 aya bölsək, bu, həddindən az bir vəsaitdir. Hesab edirəm ki, müvafiq dövlət orqanları bu barədə ciddi şəkildə düşünməlidirlər.

Qadınların 18,2 faizi isə ticarətdə çalışır. Onları da bəzən 10 saat işlədirlər. Ticarətdə işləyən qadınlara istirahət günləri verilmir. Onlar ayda maksimum bir-iki dəfə icazə ala bilirlər. Əmək haqları təqribən 200–250 manatdır. Yəni hesab edirəm ki, bu məsələlərə biz xüsusilə diqqət yetirməliyik.

Sonda, biz gördük ki, dövlət idarəetmə orqanlarında faiz nisbəti deyilməsə də, çox az miqdarda qadın çalışır. Hesab edirəm ki, biz bunu bir neçə il ərzində qanunla tənzimləyə bilərik. İnkişaf etmiş Avropa ölkələrinin bir çoxunda dövlət idarəetməsində hər hansı cinsin nümayəndəsi 60 faizdən çox ola bilməz, yəni 60 faiz ya qadın, ya da kişi ola bilər. Ona görə də biz bunu bir neçə il ərzində Azərbaycanda tətbiq eləyə bilərik. Bəzi hallarda administrativ metodlardan istifadə etməyə imkan yaranır. Hesab edirəm ki, biz din xadimlərinin imkanlarından da istifadə etməliyik. Bizim Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi bu istiqamətdə çox böyük işlər görüb, qadın hüquqlarını müdafiə cəmiyyətləri ilə birgə layihələr həyata keçirirlər. Din xadimləri də qadın hüquqlarını və təhsilini təbliğ edirlər.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Qüdrət müəllim. Etibar Əliyev. Etibar müəllim, Siz çıxışa da yazılmışsınız. İndi Qüdrət müəllim təhsil məsələlərinə toxundu. Mən xahiş edirəm, Siz təhsil üzrə bir ekspert kimi, tək sual deyil, bu məsələyə bir arayış da verəsiniz. Buyurun.

E.Əliyev. Təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Əslində, mən gender bərabərliyinə elmlə bağlı münasibət bildirim. Hesabat, əlbəttə ki, mükəmməldir. Ancaq bir məsələni qeyd edim. Hesabatın 41-ci səhifəsində “Elmdə gender bərabərliyinin təmin olunması” bölməsi var. Burada yazılır ki, 2020-ci ilin göstəricilərinə görə, 756 kişi və 58 qadın Nobel mükafatına layiq görülüb. Bu, yalnız rəqəmdir. Biz bilirik ki, Nobel mükafatı 6 sahə üzrə verilir. Fizika, kimya, biologiya, tibb, sülh və ədəbiyyat. Əlbəttə ki, sülh və ədəbiyyat istiqamətləri elmi istiqamət sayılmır. Fizika üzrə 4, kimya üzrə 4, fiziologiya və tibb üzrə 9, iqtisadiyyat üzrə 2 qadın Nobel mükafatına layiq

görülüb. Hesab eləsək ki, Mariya Skladovska-Küri 2 dəfə Nobel mükafatına layiq görülüb, bu, 19 qadın edir. Yəni 58 qadın deyil, 19 qadın elm sahələri üzrə Nobel mükafatına layiq görülüb.

Bahar xanım, bu, texniki səhvdir, yoxsa qadınların elmdə çəkisini artırmağa xidmət edir? Digər tərəfdən, gender tədqiqatlarında “kişi elmləri” və “qadın elmləri” anlayışları var. Qeyd etdiyim kimi, 4 elm sahəsindən cəmi 19 qadın Nobel mükafatına layiq görülüb. Mən Fəzail müəllimlə razıyam ki, elmdə gender izi axtarmaq doğru deyil. Əlbəttə ki, bu sənəddə doktorantura pilləsində təhsil alan qadınların sayı göstərilib. Məsələn, burada çox düşündürücü bir rəqəm var. Məsələn, fəlsəfə üzrə doktorantura proqramı üzrə təhsil alanlar 100 faiz qadındır. Mən XX–XXI əsr filosoflarının içərisində bir qadın tanıyıram. Bəlkə deputat həmkarlarımdan kimsə yenə tanıyır. Hanna Arendt. Burada gender bərabərliyi məsələsində müəyyən tədqiqatlara ehtiyac var. Bu proporsiya nədən pozulub?

Digər tərəfdən, sevindirici haldır ki, humanitar elmlərlə yanaşı, texniki, tibb, kənd təsərrüfatı sahələri üzrə qadın tədqiqatçıların sayı artmaqdadır. Əslində, bu, sevindirici hal deyil, kədərləndirici haldır. Orta məktəblərdə 85 faiz qadın müəllimlərin çalışması da sevindirici hal deyil, kədərləndirici haldır. Biz universitetdə oxuyan zaman Fizika fakültəsində cəmi 1 qadın müəllim var idi, Mexanika-riyaziyyatda da cəmi 1 qadın professor çalışırdı. Ona görə də bu məsələlərin tədqiqinə daha çox ehtiyac var. Düşünürəm ki, burada süni gender bərabərliyindən yayınmaq lazımdır.

Əlbəttə, burada təhsil sahəsində bir çox rəqəmlər var ki, bu barədə də düşünmək olar. Kişi müəllimlərin məktəbləri tərk etmələri, ali məktəblərdə daha çox kişi müəllimlərin

çalışması məsələsi, mən düşünürəm ki, ciddi tədqiqat mövzudur və bu istiqamətdə müəyyən stimullaşdırıcı proqramların qəbul olunması barədə düşünmək lazımdır. Təşəkkür edirəm. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Fəzail Ağamalı. Fəzail müəllim, buyurun.

F.Ağamalı. Təşəkkür edirəm, hörmətli xanım Sədr. Hörmətli millət vəkilləri! Mən Bahar xanıma, sabiq həmkarımıza dərin təşəkkürümü bildirirəm. Çox yüksək səviyyəli, peşəkar bir məruzəni bizə təqdim etdi. Əslində, onun məruzəsindən sonra hər hansı yeni fikir söyləmək, doğrudan da, çətindir. Hörmətli həmkarlarım, yəqin, mənəmlə razılaşar ki, Azərbaycanda bu gün qadın-kişi bərabərliyində hər hansı problem yoxdur. Azərbaycanda, yeni anlayışla desək, gender bərabərliyi, yaxud qadın-kişi bərabərliyi tarixi ənənələrə söykənib və Azərbaycan xalqının genetik kodlarının ifadəsidir. Bizim millət olaraq qadınlara, analarımıza, bacılarımıza, həyat yoldaşlarımıza, qızlarımıza münasibətimiz tarix boyu digər xalqlardan köklü şəkildə fərqlənibdir. Bu ənənə bu gün də davam edir. Lakin bununla bərabər, qadın və kişi bərabərliyini dövlət siyasəti səviyyəsinə yüksəltmək və onun vasitəsi ilə problemləri aradan qaldırmaq, əlbəttə, vacibdir. 1996-cı ildə ulu öndərimiz tərəfindən məhz qadın problemləri ilə bağlı dövlət komitəsi yaradılıb və həmin komitə bu günə qədər uğurla fəaliyyətini davam etdirir.

Bizim digər problemlərimiz var. O problemlərə keçməzdən əvvəl qeyd edim ki, mən hörmətli həmkarım Siyavuş müəllimin təklifini dəstəkləyirəm. Bu qələbə ilinin yekununda bizim həbsxanada yatan qadınlarımızın əfv olunması çox humanist bir addım olardı. Mən də arzularım ki, bu reallaşsın. Bu gün hansı problemlər var?

Bunlar təkcə həmin komitənin deyil, bütövlükdə cəmiyyətin probleimidir. Bu, ilk növbədə, qızların erkən əə verilməsidir. Burada nikah yoxdur. Çünki onlar 15–16 yaşında valideynlərinin təsiri ilə əə verirlər. Onların hüquqları pozulur. Bu baxımdan, hüquq mühafizə orqanları, komitələr, millət vəkilləri bütün istiqamətlərdə buna qarşı ardıcıl və kəskin mübarizə aparmalıdır ki, İslamdan gələn bu xoşagəlməz, mənfi ənənələr Azərbaycanda yox olub getsin. Ancaq İslam aləminin qadınla bağlı müəyyən məhdudyyətləri Azərbaycanda heç zaman kütləvi xarakter almayıb, əksinə, Azərbaycan qadınlarının fədakarlığını, azadlığını, seçimini müəyyənləşdirən çox ciddi amil olub. Bizim xanımlarımız çox fədakardır, ailəcanlıdır və sair. Çox təəssüf ki, son vaxtlar Avropanın bizə tələq etdiyi xoşagəlməz qaydalar Azərbaycanda ailə institutuna ciddi şəkildə mənfi təsirini göstərməkdədir.

İkinci problem rəsmi nikahdan kənarında ailə quran, lakin 1–2 ildən sonra rəsmi nikahı olmayan bu qadınların çölə atılması, uşağı ilə bərabər diqqətdən kənarında qalmasıdır. Buna ciddi fikir vermək, araşdırmaq lazımdır, onların himayə edilməsinə çox böyük ehtiyac var. Mən deyərdim ki, bu, kifayət qədər ciddi bir məsələdir.

Rayonlarımızda hələ də qız uşaqlarının oxumasına, təhsil almasına qarşı patriarxal münasibət hökm sürməkdədir. Təhsil Nazirliyi, rayon və şəhərlərin icra başçıları, bütün hüquq mühafizə orqanları öz fəaliyyətini bu istiqamətə yönəltməlidir ki, qızlarımız 4-cü sinfə deyil, 10-cu sinfə qədər oxuya bilsinlər. Çünki təhsil alan xanım, qız həm də ana kimi öz balasını yüksək səviyyədə tərbiyə edə bilir.

Nəhayət, məşğulluqla bağlı müəyyən problemlər var. Çox arzulayırdım ki, xüsusilə rayonlarda qadınların məş-

ğulluğunu təmin etmək üçün peşə ixtisası sisteminin genişlənməsinə xüsusi diqqət və əhəmiyyət verilsin. Bunlar təkcə bu komitənin deyil, bütövlükdə, cəmiyyətin, hər birimizin işidir.

Sonda bir daha demək istəyirəm ki, Azərbaycan dövləti qadın və kişi bərabərliyi üçün bütün imkanları yaradıb. Kişilər də hər hansı bir şəkildə qadınların inkişafına mane olmur. Cəmiyyətimizdə kimin qabiliyyəti, potensialı varsa, o, cəmiyyətdə öz yerini tuta bilir. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Fəzail müəllim. Adil müəllimin sualı var. Adil Əliyev, buyurun.

A.Əliyev. Çox təşəkkür edirəm, hörmətli Sahibə xanım. Vaxtınızı çox almayacağam. Düzdür, məndən öncə Fəzail müəllim peşə təhsili ilə bağlı məsələni səsləndirdi. Qısaca olaraq hörmətli Bahar xanımdan öyrənmək istəyirəm. Bilirsiniz, Vətən Müharibəsindən sonra bizim qazilərimiz, şəhid ailələrimiz var. Bu şəhid ailələri, qazi ailələri üçün sizin Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi ilə birgə bölgələrdə, regionlarda hər hansı peşə təhsilinin inkişafı, peşə təhsilinin bərpası ilə bağlı, xüsusilə bir qadın klubu kimi və sair bu xarakterli planlarınız varmı? Çünki gender bərabərliyi, düzdür, bizim ölkəmizdə ən yüksək səviyyədə həyata keçirilir. Bütün qurumlar tərəfindən gender bərabərliyinə nəzarət edilir. Ümumiyyətlə, qadınların problemlərinin həlli istiqamətində gələcəkdə – 2021-ci ildə bu kimi tədbirlər planı həyata keçirməyi düşünürsünüz mü? Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Hörmətli həmkarlar, icazə versəniz, müzakirələri kəsək. Ancaq öncə mən İnsan hüquqları komitəsinin sədri Zahid Oruca söz vermək istəyirəm. Bu mövzə ilə bağlı bir məsələdir. Zahid müəllim, buyurun.

Z.Oruc, *Milli Məclisin İnsan hüquqları komitəsinin sədri.*

Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Hörmətli Məclis üzvləri, çox qısaca, mən də fikirlərimi bölüşmək istəyirəm. Hörmətli Sədr, əvvəla, göstərdiyiniz yüksək dözümlü, tolerant münasibətə görə Sizi bu il ayrıcında təbrik etmək istəyirəm. Həm də bu, demokratik bir mühitdir. Bu müzakirələrdə həddindən artıq emosional ovqat var. Tarixə də çox istinad edilir. Bir sıra məsələləri patriarxal genetikamıza dayanaraq yalnız o nöqteyi-nəzərdən izah etmək istəyi var və sair. Bunlar da çox təbiidir. Çünki bu müzakirələr mənim aləmində ilk dəfədir, bu şəkildə gedir.

Mən hörmətli Bahar xanıma təşəkkür edirəm, həqiqətən də, sanballı bir məruzə hazırlayıb. Belə demək mümkündürsə, parlament məktəbi özünü göstərir.

Digər tərəfdən, mən çox arzulayıram ki, gələcək dövrdə bu komitə büdcə ayırmalarında xüsusi yerə layiq görülsün. Mən o rəqəmi səsləndirmək istəmirəm. Baş nazirin müavinləri arasında xanım axtarırdınız. Bu məsələləri də bəlkə hökumətin profilində həll etmək mümkün olar.

Başqa tərəfdən, inzibati bir məsələni də demək istəyirəm. İstənilən nazirliyin adını “problem” sözü ilə müşayiət etmək olar. Görünür, bu, rus dilindəki “вопрос” sözündən mexaniki olaraq tərcümə olunubdur. Doğrusu, bu komitənin adında “qadın” və ya “uşaq” sözünün yanında “problem” ifadəsinin niyə yarandığını bilmirəm. İqtisadiyyat Nazirliyini iqtisadiyyat problemləri, Təhsil Nazirliyini də təhsil problemləri üzrə nazirlik adlandırmaq olar. Mən əminəm ki, bu, “məsələlər” sözü ilə əvəz olunacaq. Burada qeyd olunan prinsiplial problemlər əmək cəbhəsində, iqtisadi məkanda, idarəetmədə, siyasətdə uzun bir yolla izah olundu. Qadınlarımıza dəyər verərkən Pey-

ğəmbər Əleyhissəlamımızın cənnəti anaların ayağı altında axtarmasından başlayaraq bu günə qədər gələn yolda yaxşı nümunələr söyləndi. Ancaq mən onların sırasına birini də əlavə etmək istəyirəm. Qadınlarımız təkcə ailə ocağını deyil, həmçinin millətimizi qoruyublar. Nədə qoruyublar? Bəlkə gələcəkdə onun da statistikasını təqdim etmək mümkün olacaq. Bu, çox normaldır. İnsanlar başqa millətin nümayəndələri ilə də ailə həyatı qururlar. Bu, belə də olmalıdır. Amma düşmənlə ailə qurmaq məsələsində Azərbaycan kişisi hansı isə addımı atıbsa da, Azərbaycan qadını bunu heç zaman etməyib. Bax, bu, milləti qorumağın ən mühüm nümunələrindən biridir, bunu demək lazımdır.

Mən hörmətli həmkarım Qüdrət Həsənquliyevin kvotalarla bağlı dediyi, Qərb məkanında özünü göstərən nümunənin bizə gəlməyinin faydasını hiss edirəm. Düşünürəm ki, bunu, həqiqətən də, tətbiq etmək lazımdır. Uzun onillər ərzində hələ sovet ailə modelində qadınlar hüquq bərabərliyinə təhsil məkanından idarəetməyə qədər yetərincə nail olmuşdular. Ancaq bu ənənəni indi də uğurla davam etdirmək lazımdır. Hansı isə dövəndə qadınlarda liderlik bacarıqlarının inkişafı üçün addımlar harada isə zəifləyibsə, bu gün nazir qadın obrazı, icra hakimiyyəti sistemində, məhkəmə sistemində qadınların daha çox təmsil olunması, çoxalması üçün, görünür, bir dövr o kvotalar üzərindən gedilməsinə ehtiyac olacaqdır.

Biz Qərb ölkələrinin gözü ilə baxsaq, boşanma cəmiyyət həyatında adi bir haldır. Şərq ölkələrinin gözü ilə baxsaq, ailə institutunun dağılması dövlət institutunun dağılması hesab olunur. Mən bunu şərh etmək istəmirəm. Bu mövzu ətrafında diskussiyalar sonsuza qədər gedə bilər. Amma mən düşünürəm ki, bizim məhkəmə sis-

temində bu məsələyə münasibət dəyişməlidir. Müxtəlif ölkələrdə ailə məhkəmələri modeli var. Ailə məhkəmələri o deməkdir ki, bizdə məhkəmə yükünün çoxluğu fonunda ailə həyatının müxtəlif problemlərinə mexaniki olaraq bir günə, bir saata baxılması yanlışdır. Çünki ailə institutu, həqiqətən də, mürəkkəb, son dərəcə müqəddəs bir fenomendir. Onun taleyini bir anın içində həll etmək olmaz.

Mən çox ümidvaram ki, hörmətli Bahar xanımın, ötən o illər ərzində Azərbaycan dövlət siyasətində yaxından iştirak edən, parlamentin baxışını bilən bir insanın gələcəkdə dövlət siyasətinin hazırlanması üçün bu töhfəni vermək imkanı olacaq. Həqiqətən də, Azərbaycan dövləti qadın siyasətini dövlət xəttinə çevirib. Bəlkə də gələcəkdə ölkənin dövlət başçısı qadın olacaq?! Belə bir era da olacaqdır. Bu, Azərbaycanın Şərq həyatında olub. Ona görə də biz bu məsələni çox açıq səsle deməliyik. Həqiqətən də, hörmətli Mehriban xanımın qadın liderliyi, çevikliyi, istedadı, bacarığı ilə xarici siyasətin həyata keçirilməsində də iştirakı olub. Mən çox arzulayıram, hörmətli Mehriban xanımın rəhbərliyi Qarabağın yenidən bərpasında olsun. Biz Qafqaz məkanında Tomrisdən danışdıq, yaxud da Sara xatundan bəhs edirik. Amma gürcülər də Tamarasını...

Sədrlik edən. Vaxt verin. Amma xahiş edirəm, tez çıxış edin.

Z.Oruc. Bu səbəbdən mən elə hesab edirəm ki, biz bu gün ilayiricində qadın siyasəti ilə bağlı məsələlərə geniş yer veririk. Ağır, amma müqəddəs bir il yaşamışıq. Ona görə də hörmətli Bahar xanımın təmsalında, parlament Sədrinin xanım olması təmsalında gələcək dövrdə biz qadınlarımız, qızlarımız, onların təhsili, əmək cəbhəsində yerlərinin artması, hüquqlarının qorunması, ailə zorakılığından qorunması üçün müxtəlif tədbirlər həyata keçir-

məliyyə. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Əminəm ki, Sizin fikirləriniz komitə üzvlərinin fikirləri ilə üst-üstə düşür. Çox sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, təkid edən yoxdursa, müzakirələri kəsək.

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Yoxdur. Mən Bahar xanıma söz vermək istəyirəm. Buyurun, Bahar xanım.

B.Muradova. Çox təşəkkür edirəm, Sahibə xanım. Əvvəla, çıxış edən, fikir bildirən, irad tutan bütün millət vəkillərinə öz dərin təşəkkürümü bildirirəm. Mən çıxışımın sonunda da söyləmişdim ki, sizin tənqidləriniz bizim üçün həddindən artıq maraqlıdır. Əmin olun ki, hər birinə çox böyük diqqətlə yanaşacağıq. Hər şeydən əvvəl söyləmək istəyirəm ki, bu gün burada Azərbaycanda qadınların vəziyyətinə dair hesabat verilməyib. Azərbaycanda gender bərabərliyinin vəziyyətinə dair hesabat verilib. Bu, həm qadınların, həm də kişilərin maraqlarını nəzərdə tutur. Biz “gender bərabərliyi” deyəndə qadın hüquqları haqqında düşünməməliyik. Düşünməliyik ki, cəmiyyətin paralel iki cinsinin qarşılıqlı həyatı, fəaliyyəti, perspektivləri, hədəfləri nəzərə alınır. Ona görə də biz rəqəmləri, statistikanı söyləyəndə hazırkı vəziyyətin nədən ibarət olduğunu qeyd edirik. Heç kəsin burada qarşıya keçmək, kimin isə sinəsindən itələmək, hansı isə məişət səviyyəsində vəziyyəti öz əlinə almaq niyyəti belə yoxdur. Bu hal heç zaman Azərbaycan qadınlarında olmayıb. Belə ki, Azərbaycanda düşmənlə ailə qurulmayıb. Doğru deyirsiniz, Zahid müəllim. Mən bu sözə görə Sizə dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Səslənən fikirlərlə bağlı mövqeyimizi ifadə etmək

istəyirəm. Hicran xanıma təşəkkür edirəm. Ciddi təhlilə əsaslanan bir çıxış təqdim etdi və əlbəttə ki, bu sahədəki prosesləri daha yaxşı bilən bir mütəxəssis kimi bəzi məqamları da vurğuladı. Adını çəkdiyiniz sənədlər əsas sənədlər siyahısındadır. Onun mahiyyəti ilə maraqlanan müvafiq yerdən götürüb oxuya bilər. Yəni biz hesabatın həcminin çox böyük olmaması üçün bir sıra məsələləri ora daxil etməmişik. Amma gələn ilki hesabatda, yəqin ki, bu gün səslənən fikirlər tərəfimizdən nəzərə alınacaqdır.

Mələhət xanımın qeyri-rəsmi nikahın statistikasını ilə bağlı sualı oldu. Bir halda ki nikah qeyri-rəsmidir, onun dəqiq statistikasını təqdim etmək mümkün deyil. Çünki aparılmır və biz buradakı rəqəmləri yalnız qeydə alınmış qeyri-rəsmi nikahdan doğulan uşaqların sayına, yaxud da erkən yaşda uşaq dünyaya gətirmiş qızların sayına, faktlara görə müəyyən edirik. Təqribən söyləyə bilərik ki, əgər 3000 uşaq doğulubsa, bu haradasa 3500–4000 ailə deməkdir. Statistika təxminən bildirilir. Ona görə də biz uşaq evliliyi məsələsinin, bu anlayışın müəyyənləşməsini, bizim buna qanunvericilik səviyyəsində münasibətimizin olmasını təklif etdik. Mən çox istərdim ki, millət vəkilləri gələn ilki hesabatda qədər bu məsələ ilə əlaqədar bizimlə əməkdaşlıq edərək öz fikirlərini bildirsinlər və biz bu boşluğu aradan qaldıraq.

İstanbul Konvensiyasının imzalanmasının perspektivi mənə bir az qeyri-müəyyən gəlir və bu gün konkret fikir söyləyə bilməyəcəyəm. Çünki Azərbaycan dövlətinin mövqeyi, elə bu gün də millət vəkillərinin fikirlərində əksini tapan mövqe var və o mövqe bəzi sənədlərdə bizim iştirakımızı hələlik mümkünsüz edir. Amma bununla bağlı əlaqələr, danışıqlar gedir. Bu proses davam edir.

Qüdrət müəllimə qeyri-rəsmi nikah və təhsildən

yayınmalarla bağlı mövqeyinə görə dərin təşəkkür edirəm. Mən bu fikri söyləyən hər kəslə şərikəm. Çünki qadın hüquqlarının, ümumiyyətlə, gender bərabərliyinin pozulmasının ən ciddi səbəblərindən biri məhz budur ki, erkən yaşda uşağın gələcək perspektivini şübhə altına alaraq onu nikaha məcbur etmək, təhsildən yayındırmaq, ağır əməyə məhkum etmək, uşaq dünyaya gətirməyə məhkum etmək, onun sağlamlığına və şüuruna ciddi mənfi təsirlər göstərmək – inanın ki, mən bütün bunları o qədər dərindən bilmirdim. Bu qısa müddətdə komitədəki fəaliyyətim sayəsində məsələnin nə qədər acınacaqlı, narahatedici olduğunu gördüm. Ona görə də bu məsələləri gülüş obyektinə, iki cinsin mübarizəsi, müharibəsi kimi təqdim etməkdənsə, Azərbaycan dövlətinin ciddi şəkildə üzərinə götürdüyü öhdəliklər, Konstitusiyamızın müəyyən etdiyi normalar, cənab Prezidentin imzaladığı sənədlər və Azərbaycanın tarixən mövcud, bu gün də davam edən ənənə və müasirliyə meyilli olan bir xalq nöqtəyi-nəzərindən diqqət verək. Millət vəkili kimi məsul və şərəfli vəzifədə hansı işə məişət səviyyəsində söhbət aparmayaq. Mən çox istərdim ki, bunlar olmasın. Mən bunu keçmiş millət vəkili kimi söyləyirəm. Eyni zamanda, bu fikir özümə də aiddir.

Fəzail müəllim bu məsələ ilə bağlı mənə suallar da ünvanlamışdır. Gördüm ki, o, bir sıra məsələlərdən çox narahatdır. Xüsusilə erkən nikahlar və qeyri-rəsmi nikahlardan doğulan uşaqlarla bağlı məsələ, həqiqətən də, ciddi prosedur təkmilləşdirilməsi tələb edir. Çünki qanunvericiliyin müəyyən etdiyi normalarla və hazırkı mövcud mexanizmlərlə bunları dəqiq müəyyənləşdirmək və aradan qaldırmaq mümkün deyil. Bir də, ictimai mövqə, qohum-qonşu, yaxınların mövqeyi, “mənim nəyimə lazımdır” prinsipi ilə münasibət bildirməklə, amma zorakılıq baş

verəndə “komitə hara baxır” ifadəsini səsləndirməklə biz məsələni həll edə bilməyəcəyik. Ona görə biz həm ailələrimizdə, həm ətrafımızda, həm də cəmiyyətimizdə olan bu məsələlərə ciddi qanuni və hüquqi nöqtəyi-nəzərdən münasibət sərgiləməyi, nəhayət, öyrənməliyik.

Adil müəllim maraqlı bir sual verdi. Adil müəllim, məlumat vermək istəyirəm ki, biz bununla ciddi məşğuluq. İki gün bundan əvvəl Füzuli, Ağcabədi və Tərtər rayonlarının icra başçıları ilə birlikdə BMT-nin İnkişaf Fondunun rəhbəri ilə bir görüş keçirdik. Hər üç rayonda resurs mərkəzi açılacaq. Bu resurs mərkəzləri icma xarakterli layihələri reallaşdıracaq. Burada zərərçəkmiş ailələrə sosial-psixoloji yardım dəstəyi nəzərdə tutmaqdan başqa, onların məşğulluğu və xırda biznes layihələri, eyni zamanda, icmadaxili, hətta infrastruktur problemlərinin həlli ilə bağlı məsələlər nəzərdə tutulur. Biz bunu təcili reallaşdırmaq niyyətindəyik. Eyni zamanda, Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, BMT-nin İnkişaf Fondu və Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi bu sahədə dediyiniz peşə yönümü ilə bağlı Ağcabədi və Füzulidə xüsusi proqram reallaşdırır. Amma bunu da genişləndirməyə ciddi ehtiyac var. Çünki bu məsələni təkcə bu üç rayonda həll etmək mümkün deyil.

Zahid müəllim, Sizə də dərin təşəkkürümü bildirirəm. Düşünürəm ki, biz bu məsələlərdə əməkdaşlıq çərçivəsində işləməliyik. Bu gün burada göstərilən rəqəmlər bizə daxil olan məlumatların və apardığımız araşdırmaların nəticəsidir. Amma düşünürəm, professional və ciddi araşdırmalara, təhlillərə çox böyük ehtiyac vardır. Biz bütün sahələrdə vəziyyətin nədən ibarət olduğunu və çıxış yollarını tapmalıyıq.

Etibar Əliyevin çıxışı məndə kifayət qədər maraq

doğurdu. Əlbəttə ki, nə elmdə, nə məişətdə, nə də digər sahədə gender bərabərliyini süni şəkildə yaratmaq mümkün deyil. Kim buna cəhd göstərsə, bunun öhdəsindən gələ də bilməz. Belə bir gücə, qüvvəyə malik insanı və qurumu mən tanımıram. Söhbət, sadəcə, cəmiyyətin bu prosesə hazırlanmasından, ardıcıl olaraq məlumatlandırılmasından, təşviqedicilərdən, şüurlara kök salmış o köhnəliyə yavaş-yavaş təsirdən gedir. Heç bir ailə institutunun dayaqlarına qarşı yönəlmiş cəhdlərdən söhbət gedə bilməz. Bəs biz nəyə görə bu məsələlərdə ehtiyatla davranırıq? İstanbul Konvensiyasını imzalamamağımız da məhz bununla bağlıdır. Bu bizim ailə institutunun sütunlarına ziddir. Heç kəs düşünməsin ki, burada gender bərabərliyindən danışanda, sadəcə, qadını bütün hərəkət sərbəstliyinə vadar etmək niyyətləri var. Qətiyyənlər belə deyil. Söhbət 50–50-yə nail olmaqdan gedir. Amma 50–50 də maksimalizmdir. Söhbət ən az 70–30, 60–40 çərçivəsində təmsilçilikdən, iştirakçılıqdan, təbii ki, buna imkanı, istəyi, potensial olanlardan söhbət gedir. Süni şəkildə bərabərlik nəinki elmdə, heç məişət səviyyəsində də yaratmaq mümkün deyil.

O ki qaldı Nobel mükafatçılarının içərisindəki saya, bu, Nobel mükafatını verən komitənin, qurumun saytıdan götürülmüş informasiyadır, açıq informasiyadır. Mən özüm də söylədim ki, bizim bir çox rəqəmlərimiz açıq informasiyalardan götürülüb. Çünki təhlil aparmaq, məlumat almaq mümkün deyil. Ona görə də mən sözümlərimin sonunda millət vəkillərinə müraciət etdim ki, bu qanunun icra mexanizminin təkmilləşdirilməsinə ciddi ehtiyac vardır. Çünki bütün bunlar nəzərə alınmır, əhəmiyyət verilmir. Ümumiyyətlə, Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin, “Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları

haqqında” Qanunun tələbləri var. Əlaqədar qurumlar bu tələbləri yerinə yetirməyə borcludurlar. Bizim sorğularımıza bir cümlə ilə cavab verilir ki, bu il ərzində bir qadına da zorakılıq edilməyib, heç bir ailədə ciddi bir hadisə baş verməyib. Bir cümlə ilə verilən cavablardan nə təhlil etmək olar? Ona görə düşünürəm ki, biz müstəqil qurumların imkanlarından, eləcə də millət vəkillərinin dəstəyindən yerlərdə olan problemlərin həlli ilə bağlı birgə layihələrdə istifadə etməliyik.

Sahibə xanım, mən Sizə çox dərin təşəkkür edirəm. Siz məsələnin müzakirəsinə vaxtında müdaxilə etdiniz. Bu məsələ kifayət qədər ciddi yanaşma tələb edir. Əgər biz bu sahədə qayda yaratmaq istəyiriksə, əməkdaşlıq şəraitində işləməliyik. Əgər istəmiriksə, bəyan etməliyik ki, biz bu sahədə öhdəliklərimizə sadıq deyilik, İslam adət-ənənəsi ilə yaşayırıq. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Bahar xanım. Biz müzakirələri kəsmişik. Hicran xanım, nə isə sualınız var?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Xahiş edirəm, Bahar xanımla bunu işçi qaydada müzakirə edərsiniz.

İndi isə, hörmətli həmkarlar, xahiş edirəm, məlumatın nəzərə alınmasına münasibət bildirək. Buyurun.

Səsvermənin nəticələri

(saat 13.23 dəq.)

Lehinə	81
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	81
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, siz də məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Məlumat nəzərə alındı. Bahar xanım, mən Sizə təşəkkür edirəm. Sizinlə gələn həmkarlarınıza təşəkkür edirəm. Sizə gələcək fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayıram. Mən bunu hamımızın adından deyirəm. Sağ olun.

Hörmətli həmkarlar, biz fasiləsiz işləyirik. Razısınız?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. İndi isə, hörmətli həmkarlar, bildiyiniz kimi, ənənəyə uyğun olaraq, hər il Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü ərəfəsində Milli Məclis dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan soydaşlarımıza və həmvətənlərimizə Müraciət qəbul edir. Gündəliyin sonuncu, yəni 7-ci məsələsi məhz Milli Məclisin Müraciəti haqqındadır. Müraciətin mətni hazırlanıb və onu təqdim etmək üçün mən hörmətli həmkarımız Elnur Allahverdiyevə söz verirəm. Elnur müəllim, buyurun.

E.Allahverdiyev. Təşəkkür edirəm, xanım Sədr. Hörmətli həmkarlar, Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü münasibəti ilə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Müraciəti.

Əziz soydaşlarımız, dəyərli həmvətənlərimiz!

Sayına, intellektual və mənəvi potensialına görə dünyanın böyük millətləri sırasında layiqli yer tutan qüdrətli Azərbaycan xalqının övladlarını, dil, əqidə, əməl birliyinə çağırış günü ərəfəsində hər birinizi səmimi qəlbədən salamlayırıq.

Bu il dünya azərbaycanlıları 31 dekabr – həmrəylik gününü son dərəcə böyük ruh yüksəkliyi ilə qarşılayırlar. Ümummilləti məqsəd naminə birləşib “dəmir yumruq”a çevrilməyi bacarmış Azərbaycan xalqı və onun qəhrəman

ordusu müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Ermənistan silahlı qüvvələrini darmadağın edərək torpaqlarımızın işğalına son qoymuşdur. Azərbaycanın əzəli tarixi torpağı olan Qarabağın düşmən işğalından azad edilməsi, dövlətimizin ərazi bütövlüyünün bərpa olunması xalqımızı 30 ildən artıq davam edən məğlubiyyət sindromundan qurtarmış və onu qalib xalqa çevirmişdir.

Azərbaycançılıq amalı ətrafında milli-mənəvi bütövləşmə hərəkətinin başlanğıcını qoymuş ulu öndər Heydər Əliyevin vəsiyyəti şərəflə yerinə yetirilmişdir. Bu gün Füzulidə, Cəbrayılda, Zəngilanda, Qubadlıda, Kəlbəcərdə, Ağdamda, Laçında, Şuşada və azad edilmiş digər torpaqlarımızda şanlı Azərbaycan bayrağının dalğalanması ölkəmizin tarixində yeni inkişaf dövrünün başlandığını təcəssüm etdirir.

Bu tarixi zəfərə dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan soydaşlarımız və həmvətənlərimiz də dəyərli töhfə vermişlər. Siz doğma Azərbaycanımızın haqq işi naminə qüvvələrinizi birləşdirərək yaşadığınız ölkələrin dövlət orqanlarına və ictimaiyyətinə Vətən Müharibəsi barədə doğru-düzgün məlumat çatdırmış, lazım gəldikdə kütləvi tədbirlər keçirərək səsinizi ucaltmışınız.

Əziz soydaşlarımız, dəyərli həmvətənlərimiz!

Bəşər sivilizasiyasının inkişafının indiki mərhələsi dünyanın siyasi mənzərəsinin sürətlə dəyişməsi, millətlərin tarix səhnəsində oynadıqları rolların keyfiyyətə yeniləşməsi ilə fərqlənir. Həyat sübut edir ki, yalnız öz gücünü bir yerə toplamağı bacaran xalq etnik-siyasi hüquqlarını və milli mənafeələrini müdafiə etmək imkanlarını həyata keçirə bilirlər. Dünya tarixinə və mədəniyyətinə misilsiz töhfələr vermiş Azərbaycan xalqının yeni dövrdə davamlı yüksəlişinin yolu məhz on milyonlarca soydaşı-

mızın və həmvətənimizin mütəşəkkil qüvvə kimi formalaşmasından keçir.

Son 17 ildə heyvətəmiz inkişaf yolu keçərək Cənubi Qafqaz bölgəsinin lider dövlətinə çevrilmiş Azərbaycan Respublikası bütün dünya azərbaycanlılarının güvənc yeridir. Tarix boyu xalqımızın istedad və zəkasının gücü ilə qurulmuş qüdrətli dövlətlərin ənənələri bu gün də yaşadılır və inkişaf etdirilir. Azərbaycan Respublikası siyasi, iqtisadi və hərbi gücünü, mədəni zənginliyini durmadan artıran, gələcəyə inamla baxan bir dövlətdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin həyata keçirdiyi uzaqgörən daxili və xarici siyasət dövlətimizə çox böyük uğurlar gətirir. Bir neçə il öncə BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının qeyri-daimi üzvü olmuş Azərbaycan 2019–2022-ci illər üzrə Qoşulmama Hərəkətinin sədridir. 120 ölkəni birləşdirən bu nüfuzlu qurumun rəhbəri seçilməsi ölkəmizin çox böyük beynəlxalq nüfuz və etibarından xəbər verir.

Azərbaycançılıq amalının şüurlara və qəlblərə hakim kəsilməsinə yönələn uzaqgörən dövlət siyasəti həyata keçirilir, xarici ölkələrdəki Azərbaycan icmaları ilə əlaqələr gücləndirilir. Bu istiqamətdə görülən işlərin bir nəticəsi də budur ki, dünya azərbaycanlıları milli mənlik şüuru əsasında sıx birləşməyin əhəmiyyətini indi daha dərindən dərk edirlər. Azərbaycan diaspor təşkilatları inkişaf edib möhkəmlənir, soydaşlarımızın və həmvətənlərimizin siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlarının müdafiəsi işinə daha yaxından qoşulurlar. Onlar yaxşı anlayırlar ki, Azərbaycan xalqının varlığı və gələcəyi, milli dövlətçiliyimizin əbədi olaraq davam etməsi dünya azərbaycanlılarının birliyindən və mütəşəkkilliyindən çox asılıdır.

Əziz soydaşlarımız, dəyərli həmvətənlərimiz!

Sizi ümummilli qayələrimizin gerçəkləşməsi naminə daha sıx birləşməyə çağırır, xalqımızın mənafelərinin qorunması işində ayıq-sayıq olmağa səsleyirik. Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü münasibəti ilə hamınızı səmimi qəlbdən təbrik edir, hər birinizə möhkəm can sağlığı, ailə səadəti, könül xoşluğu, doğma Azərbaycanımıza nurlu sabahlar arzulayırıq.

Hörmətlə, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, Elnur müəllim. Hörmətli həmkarlar, necə düşünürsünüz, Müraciəti səsə qoya bilərikmi?

Yerdən. (*Eşidilmir.*)

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Xahiş edirəm, Milli Məclisin Müraciətinə münasibət bildirin.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.31 dəq.)
Lehinə	80
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	80
Nəticə: Yetərsay yoxdur	

Şakir müəllim, məlumat verin.

Ş.Şabanov. Lehinə 20 səs verilmişdir.

Sədrlik edən. Çox sağ olun, qəbul edildi.

Hörmətli həmkarlar, bu gün payız sessiyasının son iclasıdır. İcazənizlə, mən sessiya dövründə görülmüş işlər haqqında qısa məlumat vermək istəyirəm.

İlk öncə söyləyim ki, Milli Məclisin payız sessiyasında 19 iclas keçirilmiş, 86 qanun və qərar qəbul edilmişdir.

Milli Məclis Konstitusiyaya ilə nəzərdə tutulan qanunvericilik səlahiyyətlərini tam həcmdə yerinə yetirmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyevin uzaqgörən daxili və xarici siyasətini parlament səviyyəsində dəstəkləmək üçün zəruri işlər həyata keçirilmişdir.

Milli Məclisin payız sessiyasının mühüm bir dövrü, bildiyiniz kimi, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə xalqımızın apardığı Vətən müharibəsi ilə eyni vaxta təsadüf etmişdir. Qarabağın qurtuluşu uğrunda aparılan bu Vətən müharibəsində Azərbaycan parlamenti də qəlbən döyüş meydanlarında olmuşdur. Ancaq bizim əsas mübarizə vasitəmiz parlament diplomatiyası idi. Erməni faşizminin iç üzünü və çirkin mahiyyətini ifşa etmək üçün lazım olan bütün tədbirlər görülmüşdür.

Milli Məclisin əməkdaşlıq etdiyi ölkələrin parlamentlərinə və beynəlxalq parlament təşkilatlarına Milli Məclisin Sədri və müvafiq komitə və dostluq qruplarının rəhbərləri tərəfindən 500-ə qədər məktub göndərilmişdir. Eyni zamanda, Milli Məclisin Sədri və deputatlarımız yerli və xarici kütləvi informasiya vasitələrində müntəzəm çıxışlar etmiş, xarici ölkələrdəki həmkarları ilə onlayn görüşlər keçirmiş və telefon danışıqları aparmış, xalqımızın haqq işinə beynəlxalq dəstəyi təmin etmək üçün hər bir imkandan istifadə etmişlər.

Vətən müharibəsində əldə edilmiş böyük qələbə münasibəti ilə Milli Məclis ayrıca bir iclas keçirmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevə və Azərbaycan xalqına Müraciət qəbul edilmişdir. Bu Müraciətdə Milli Məclis Ermənistan–Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münas-

qişəsinin beynəlxalq hüquq normaları və prinsipləri əsasında başa çatdırılması münasibəti ilə möhtərəm cənab Prezidenti təbrik etmiş, müdrik rəhbərinə göstərdiyi dəstəyə görə Azərbaycan xalqına minnətdarlığını bildirmişdir.

Hörmətli həmkarlar, mövzu ilə əlaqədar bir məlumatı nəzərinizə çatdırım ki, dövlətimizin ərazi bütövlüyünün müdafiəsi ilə əlaqədar şəhid ailələrinin təminatına dəstək məqsədi ilə möhtərəm Prezidentimizin Fərmanı ilə yaradılmış “YAŞAT” Fonduna Milli Məclisin deputatları, Aparatın və İşlər İdarəsinin əməkdaşları tərəfindən 108,2 min manat vəsait köçürülmüşdür.

Hörmətli həmkarlar, bildiyiniz kimi, 1 ilə yaxındır ki, bütün dünya, o cümlədən Azərbaycan pandemiya şəraitində yaşayır. Yəni reallıq Milli Məclisin fəaliyyətinə öz təsirini göstərsə də, iş ahəngini qoruyub saxlamaq mümkün olmuşdur. Komitə və komissiyaların iclasları videokonfrans formatında keçirilmişdir.

Pandemiya şəraitinə baxmayaraq, parlamentin beynəlxalq əlaqələrinin inkişafı sahəsində işlər davam etdirilmişdir. Milli Məclisin Sədri və deputatlarımız bir sıra beynəlxalq təşkilatların videokonfrans formatında keçirilən toplantılarında iştirak və çıxış etmişlər. Millət vəkillərimiz Gürcüstanda və Qırğızıstanda keçirilən parlament seçkilərini, Moldovada keçirilən Prezident seçkilərini müşahidə etmişlər. Bir sıra xarici ölkələrin təmsilçiləri, o cümlədən səfirləri Milli Məclisdə olmuşlar.

Oktyabr ayında Azərbaycanda rəsmi səfərdə olan qardaş Türkiyə Cümhuriyyəti Böyük Millət Məclisinin Sədri hörmətli cənab Mustafa Şentop Milli Məclisə təşrif buyurmuşdur. O bizim iclasımızda iştirak və çıxış etmişdir. Cənab Mustafa Şentop bu çıxışında Azərbaycanın haqq işinə qardaş Türkiyənin siyasi-diplomatik və mənəvi

dəstəyini bir daha ifadə etmişdir. Türkiyə nümayəndə heyətinin bu səfəri ölkələrimiz arasında birlik və qardaşlığın əyani nümayişi olmuşdur.

Bu səfərin gedişində Türkiyə və Azərbaycan parlamentlərinin sədrləri arasında əldə edilmiş razılaşmaya uyğun olaraq, Türkiyə Böyük Millət Məclisinin İnsan hüquqları komitəsinin tərkibində yeni bir alt komitə yaradılmışdır. Alt komitəyə Azərbaycanda Vətən Müharibəsi zamanı Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən insan hüquqları sahəsində beynəlxalq norma və prinsiplərin pozulması faktlarının araşdırılması həvalə edilmişdir. Bunu da deyim ki, alt komitənin sədri və üzvləri Azərbaycanda olmuş, Milli Məclisin Sədri və Baş prokurorla görüşmüşlər. Onlar erməni faşistləri tərəfindən terror aktları törədilmiş Gəncə, Tərtər və Bərdə şəhərlərinə getmiş, zərər çəkmiş sakinlərlə görüşmüşlər.

Noyabr ayında Türkiyənin sabiq Baş naziri və Türkiyə Böyük Millət Məclisinin sabiq sədri Binəli Yıldırım Azərbaycanda olmuş, ölkə Prezidenti möhtərəm İlham Əliyevlə görüşmüş və Milli Məclisdə olmuşdur.

Bundan başqa, Vətən Müharibəsi başa çatdıqdan sonra Fransa və İtaliya parlamentlərinin Azərbaycanla dostluq qruplarının üzvləri Azərbaycana dəstək məqsədi ilə ölkəmizə gəlmiş, Milli Məclisin Sədri ilə, dostluq qrupları ilə görüşmüş, Ağdam və Gəncə şəhərlərində olmuş, erməni terrorçularının törətdikləri cinayətləri yerində müşahidə etmişlər.

Beləliklə, hörmətli həmkarlar, Milli Məclis payız sessiyasını və ümumiyyətlə, 2020-ci ili uğurla başa çatdırır. Bununla əlaqədar mən sizə, hörmətli həmkarlar, səmərəli iş üçün dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Hörmətli həmkarlar, qarşıdan bizim gözəl bayram-

larımız gəlir. Xalqımız Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi gününü və Yeni ili qeyd edəcəkdir. Mən bayramlar münasibəti ilə hər birinizi səmimi qəlbdən təbrik edirəm. Mən burada bizi müşayiət edən media nümayəndələrini də təbrik edirəm. Eyni zamanda, təklif edirəm ki, möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevə və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevaya Milli Məclis adından təbrik məktubları ünvanlayaq. Azərbaycan dövlətinin daha da möhkəmlənməsi və inkişaf etməsi, xalqımızın rifahının yüksəlməsi naminə dəyərli fəaliyyətlərində onlara yeni nailiyyətlər arzulayaq. *(Alqışlar.)*

Mən hesab edirəm ki, bu alqışlar bizim təbrik məktublarımızı dəstəkləyən alqışlardır.

Hörmətli həmkarlar, indi isə icazə verin, Milli Məclisin 2020-ci il payız sessiyasını bağlı elan edirəm.

(Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni səslənir.)

(Alqışlar.)

Çox sağ olun.

**EDİLMƏMİŞ
ÇIXIŞLARIN MƏTNLƏRİ**

30 dekabr 2021-ci il

Sadiq Qurbanov. “Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2006-cı il 10 oktyabr tarixli Qanununun 20-ci maddəsinə əsasən Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən Milli Məclisə təqdim edilmiş məlumatla dair aşağıdakı fikirləri qeyd etməyi zəruri hesab edirəm. Təqdim edilən məlumatdan görünür ki, 11 rayonda (Ağdam, Göygöl, İsmayıllı, Zaqatala, Qəbələ, Zərdab, Saatlı, Sabirabad, Hacıqabul, Goranboy, Bakı şəhərinin Xəzər rayonu) uşaq və ailələrə dəstək mərkəzləri fəaliyyət göstərir.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə gender məsələləri üzrə məsul şəxslər müəyyənləşdirilmişdir. Lakin hesabatda qeyd edilir ki, məsul şəxslərin funksiyası, hüquq və vəzifələri məlum deyil. Qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi zamanı bu məsələ nəzərə alınmalı, adıçəkilən məsul şəxslərin səlahiyyətləri haqqında dəqiq məlumat olmalıdır.

Gender zorakılığı və uşaqlara qarşı zorakılıq üzrə monitorinq qrupu yaradılıb. Həmin qruplara yerli icra hakimiyyətinin humanitar məsələləri üzrə müavinləri rəhbərlik edirlər. Qeyd etmək lazımdır ki, monitorinq qrupunun formalaşdırılması zamanı yerli QHT nümayəndələri və ictimai nümayəndələrin cəlb edilməsi daha faydalı olardı.

9 rayonda isə (Sabirabad, Biləsuvar, Neftçala, Masallı, Salyan, Qusar, Zaqatala, Xaçmaz və Bakı şəhərinin Xəzər rayonu) qadın resurs mərkəzləri fəaliyyət göstərir. Hesabatda bildirilir ki, bu mərkəzlərin dayanıqlığını təmin etmək məqsədi ilə bu təşkilatlar QHT kimi qeydiyyatdan keçiriliblər. Diqqət etsək, görürük ki, uşaq və ailələrə dəstək mərkəzləri və həmçinin qadın resurs mərkəzləri,

demək olar ki, eyni regionlarda fəaliyyət göstərirlər. Hesab edirəm ki, komitə bu məsələni diqqətdə saxlamalıdır. Digər regionlarla bağlı araşdırmaları davam etdirərək lazımı tədbirlər görülməlidir.

Hesabatda qeyd edilir ki, cəmiyyətdə ayrı-ayrı sahələrdə, xüsusilə də ailə həyatında müxtəlif formalarda ayrı-seçkiliyin təzahürlərinin, xüsusilə də gender əsaslı zorakılıq hallarının cəzasız qalması vurğulanır.

Bir məsələni də xüsusilə qeyd etməliyəm ki, Avropa Şurasının “Ailə işlərində vasitəçilik”lə bağlı tövsiyələri də milli dəyərlər fonunda öyrənilməli və praktik olaraq tətbiq edilməlidir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına görə, ailə-nikah münasibətləri dövlətin himayəsində olmaqla, dövlət tərəfindən qorunur. Ailə institutunun qorunması cəmiyyətin harmoniyasını təşkil edən ən mühüm amildir. Təsadüfi deyil ki, ailə institutunun qorunması, mühafizəsi və inkişafı milli qanunvericilikdə həm əsas qanunumuz olan Konstitusiyada, həm də digər maddi hüquq normalarında öz əksini tapmışdır.

Hesab edirəm ki, Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi sözügedən məsələlərin həllində tək-cə inzibati amirlik metodlarını əsas götürməməli, daha çox maarifləndirmə işlərinin artırılmasını diqqət mərkəzində saxlamalıdır. Misal üçün, komitədə gender bərabərliyinin məqsədləri sırasına orta məktəblərdə kişi müəllimlərin sayının artmasını daxil etməlidir. Bu da gənc nəslin tərbiyə olunmasına xüsusi töhfədir.

Cənab Prezident İlham Əliyev başda olmaqla, xalq-hakimiyyət birliyinin xoş nəticələrini gördük. Hesab edirəm ki, Azərbaycanı sevən hər bir kəs bu birliyi qoruyacaq və qorumalıdır.

Bəhruz Məhərrəmov. Əsas diqqəti işğalın nəticələrinin aradan qaldırılmasına yönəltməliyik. Hesab edirəm ki, hərbi sahəyə, habelə müdafiə sənayesinə ayrılan büdcənin həcmnin artırılması çox vacibdir. Nə qədər ki Xankəndidə murdar əski parçası gözə dəyir, ərazilərimizdə beynəlxalq cinayətlər törətmiş terrorçular gəzir, şəhid xəbərləri gəlir, artıq sona çatmış münaqişəni yenidən alovlandırmağa çalışan və bölgədə stabilliyi pozmağı hədəfləyən Makron kimi siyasi liderlər, adamlar var, nə qədər ki sülhməramlılar normal məram nümayiş etdirmir, hərbiyə və müdafiə sənayesinə ayrılan vəsaitlərin həcmi artırılmalıdır.

Əlavə etmək istəyirəm ki, digər bölgələrimizdə mövcud problemlərin aradan qaldırılması məsələsi də diqqətdə olmalıdır. Bu, ümumi işin xeyrinə ola bilər, dövlətimizin gücünə güc qatar.

Biləsuvarın ən böyük problemi həm suvarma, həm də içməli su təminatı ilə bağlıdır. Bolqarçay su anbarı illərdir, baxımsız, təmirsiz qalıb, kortəbii olaraq potensialdan artıq əkin aparılması vəziyyəti getdikcə qəlizləşdirir. Bu mənada Bolqarçay su anbarının təmiri, yaxud yeni sututarın yaradılması vacib vəzifədir. Habelə bu gün əhalinin böyük qismi texniki sudan – kanal suyundan istifadə edir. Düzdür, sutəmizləyici qurğular var, lakin effektiv deyil. Hətta Ovçubərə, Təzəkənd, Yuxarı Cürəli kimi 10-dan çox kəndimiz var ki, yay vaxtı kanallar qurduğu üçün orada texniki su da tapılmaz. Bu mənada bölgəyə yeni içməli su mənbəyinin çəkilməsi vacibdir.

Nəzərinizə çatdırım ki, 5 ildir, Biləsuvarda məktəb təmiri və tikintisi aparılmır. 8 ümumtəhsil məktəb binasının, şəhər 6 saylı, Bağbanlar, Nəsimikənd, Nərimankənd, Təzəkənd tam orta məktəblərinin, Nərimankənd, Yuxarı-Ağalıkənd və Günəşli məktəblərinin yenidən tikilməsi

şərtidir. Habelə 7 məktəb binamızın – Dərvişli, Yuxarı-Cürəli, Ovçubərə, Ağayrı, Səmədabad, Bəydili kənd tam və Amankənd ümumi orta məktəblərinin əsaslı təmirə zəruri ehtiyacı vardır. Açıq deyirəm, bu sadaladığım məktəblərin hər biri qəzalılı vəziyyətdədir və kollektiv üçün real təhlükədir. Nə qədər ki distant təhsil davam edir, fürsətdən istifadə edib bu məktəblərin vəziyyətinə əncam çəkilməlidir.

Həmçinin Biləsuvarda şəhər və kənd daxilində çoxsaylı küçə və yolların vəziyyəti ürəkaçan deyil. İllərdən bəri yığılıb qalmış problemdir, bu məsələnin həllinə nə bələdiyyə, nə də yerli strukturların büdcəsi kifayət etmir. Telefon, internet xətlərinin çəkilişində də problemlər var. Eyni zamanda, rayonun 100 faizi qazlaşsa da, yeni, sonradan salınan yaşayış massivləri var ki, qazlaşmaya ehtiyacı var.

Mən hökumət üzvlərinin burada olmasından istifadə edərək kommunal xidmətlərlə bağlı bir məqama diqqət çəkmək istəyirəm. Əlbəttə, xidmət göstərilərsə, xidmət haqqı ödənməlidir. Lakin ödəyə bilməyənin qışda qazının, yayda suyunun kəsilməsi nə qədər insani yanaşmadır? Əlbəttə, bu, xoş tendensiya deyil və düşünürəm, daha doğru variant əztəminatlı kateqoriyaya daxil olan ailələrlə bağlı limitlərə bir də baxılmasıdır, yaxud güzəştlər təmin olunmalıdır.

Bizim xeyli sayda vətəndaşımız var ki, müharibədə iştirak edib, sağ-salamat qayıdıblar. Şəhid və qazilərimizlə yanaşı, səfərbərliyə cəlb olunan bu vətəndaşlarımız da həm xidmət dövrü, həm də xidmət sonrası bir neçə aylıq adaptasiya dövründə güzəştlərdən yararlanmalıdır.

Ümumilikdə, mən müzakirəmizə təqdim olunan layihələri çox yüksək qiymətləndirirəm. Gərgin əməyin, real

araşdırmaların məhsuludur. Bu baxımdan, zəhməti keçən hər kəsə təşəkkür edirəm və təbii ki, layihəyə səs verəcəyəm.

Vüqar Bayramov. Müzakirə edilən məsələ həm qlobal, həm də milli maraqlar baxımından kifayət qədər vacib mövzuya həsr olunub. Möhtərəm Prezident cənab İlham Əliyevin və Birinci vitse-prezident hörmətli Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi ilə həyata keçirilən siyasətin əsas prioritetlərindən biri də hər bir vətəndaşımızın, eləcə də qadınların və uşaqların iqtisadi və sosial hüquqlarının tam qorunmasıdır. Bu baxımdan, son illər qadınların həm ictimai həyatda, həm də iqtisadi sferada daha fəal iştirakı müşahidə olunmaqdadır.

İqtisadi sferada həyata keçirilən islahatlar qadın sahibkarların sayının son illər artmasına səbəb olmuşdur. Bununla yanaşı, bu sahədə təşviqedicilik fəaliyyətlərinin daha da genişləndirilməsi və yeni vasitələrdən istifadə olunması məqsədəuyğun olardı.

Hazırda hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün qeydiyyatdan keçmiş fərdi sahibkarların sayı 1 milyona yaxındır. Bununla yanaşı, fərdi sahibkarların 78,6 faizini kişilər, 21,4 faizini isə qadınlar təşkil etmişdir. Eyni zamanda, qadın sahibkarların üçdə biri paytaxtın payına düşür.

Aparılan təhlillər göstərir ki, burada ənənəvi faktorlarla yanaşı, iqtisadi səbəblər də var. Bu baxımdan, bir sıra inkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycanda da qadın sahibkarlar üçün daha aşağı faizli kreditlərin təklif olunması məqsədəuyğun olardı. Məsələn, ABŞ-da kiçik biznes idarəsi tərəfindən qadın sahibkarların təşviq edilməsi üçün 15 proqram, o cümlədən aşağı faizli kreditlərin təqdim olunması həyata keçirilir.

Bir sıra ölkələrdə qadın sahibkarla daha güzəştli şərtlərlə vergi və digər məcburi öhdəliklər həyata keçirilir. Oxşar təcrübənin qadın sahibkarlığının təşviqi baxımından bizdə tətbiqinin müzakirəsi məqsədəuyğun olardı. Hər iki proqram üzrə sui-istifadə hallarının qarşısının alınması üçün xüsusi inzibati tədbirlər nəzərdə tutulur.

Hesabatdan görüldüyü kimi, qadınlarla kişilərin orta aylıq əmək haqları arasında da fərq mövcuddur. Belə ki, orta aylıq əmək haqqı qadınlarda 335 manat, kişilərdə 663 manatdır. Bu baxımdan, bunun səbəblərinin təhlili ilə yanaşı, qadın işçi heyətinin artırılması üçün təşviqədi fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi, habelə ödənişli ictimai iş yerləri, özünüməşğulluq proqramlarında qadın sahibkar meyarının daha önə çəkilməsi məqsədəuyğun olardı.

İnkişaf etmiş və bir sıra MDB dövlətlərində büdcənin gender təhlili aparılır. Bu praktikanın Azərbaycanda tətbiqi məqsədəuyğun olardı. Bu, büdcədən ayrılan hər 100 manatın gender aspektindən necə bölüşdürülməsinin müəyyənləşdirilməsinə imkan verə bilər.